

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «УКООПСЛКИ»
ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ**

Кафедра правознавства

«Банківське право»

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни
студентами спеціальності**

081 «Право»

Полтава – 2016

Укладач: Лаврик Г.В. – д. ю. н., професор, завідувач кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;

Терела Г.В. – к.і.н., доц. кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Рецензенти:

Осташова В. О. – к. ю. н., доцент кафедри бізнес-адміністрування та права Полтавської державної аграрної академії

Кукоба О. О. – к.ю.н., суддя Полтавського окружного адміністративного суду

Обговорено та схвалено на засіданні
кафедри правознавства, протокол № 8
від 22 березня 2016 р.
Зав. кафедри _____ проф. Лаврик Г. В.

УЗГОДЖЕНО

Начальник НМЦ управління якістю діяльності

_____ 2016 р.

_____ доц. Огуй Н. І.

УЗГОДЖЕНО

Директор науково-навчального центру

_____ 2016 р.

_____ доц. Герман Н. В.

© ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», 2016 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	7
Тематичний план навчальної дисципліни.....	12
Методичні рекомендації щодо самостійного вивчення Дисципліни.....	16
Модуль 1. Загальна частина банківського права.....	16
Тема 1. Банківське право України: поняття, предмет, метод, система, принципи та джерела.....	16
Тема 2. Банківське законодавство.....	22
Тема 3. Правовий статус Національного банку України.....	28
Тема 4. Правовий статус банків в Україні, їхніх філій, представництв та відділень.....	34
Тема 5. Правові засади банківського регулювання та банківського нагляду.....	40
Модуль 2. Особлива частина банківського права.....	48
Тема 6. Правові засади здійснення банками платежів і розрахунків.....	48
Тема 7. Правове регулювання депозитних (вкладних) операцій банків.....	55
Тема 8. Правове регулювання банківських кредитних відносин.....	59
Тема 9. Правове регулювання ринку цінних паперів.....	63
Тема 10. Правові засади здійснення банками валютного регулювання та валютного контролю.....	69
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	75
Порядок і критерії оцінювання знань студентів.....	82
Термінологічний словник.....	100
Список рекомендованих інформаційних джерел.....	121

ВСТУП

У процесі розбудови демократичної правової держави та становлення ринкової економіки особливого значення набуває функціонування та розвиток банківської системи, в тому числі процес правового регулювання банківської діяльності.

Навчальний курс із банківського права покликаний допомогти студентам у вивченні загальних, принципів положень банківського права, засвоєнні вимог банківського законодавства в обсязі, необхідному для розуміння сутності і спрямованості інститутів банківського права і, водночас значною мірою виключити можливість для неправильного або свавільного застосування актів цього законодавства.

Навчальна дисципліна банківське право є невід'ємною складовою частиною програми підготовки фахівців юридичної сфери, котрі за характером своєї майбутньої практичної діяльності неминуче зіткнуться із проблемами забезпечення захисту прав і законних інтересів банків та клієнтів. Повне та ґрунтовне засвоєння основних положень цієї галузі сприяє формуванню у студентів вміння самостійно та кваліфіковано орієнтуватися в банківському законодавстві, опановувати тенденції практики його застосування; спрямовувати свої зусилля на захист прав різних суб'єктів банківських правовідносин.

Предметом навчальної дисципліни є банківське право у всіх своїх виявах: як галузь законодавства та як наука, що вивчає банківське право.

Міждисциплінарні зв'язки. Банківське право не ізольоване від інших юридичних дисциплін. Його успішне засвоєння ґрунтується на знаннях, отриманих студентами під час опанування положень навчальних курсів «Теорія держави і права», «Конституційне право», «Цивільне право», «Адміністративне право», «Господарське право», «Фінансове право».

Навчальна програма навчальної дисципліни «Банківське право» визначає можливість системного вивчення норм права, які регулюють банківську діяльність і банківську систему України, правовий статус Національного банку України та комерційних банків, банківське регулювання та банківський нагляд, валютні, грошово-кредитні правовідносини, що виникають між суб'єктами господарювання.

Навчальну програму навчальної дисципліни «Банківське право» розроблено на основі чинного законодавства України з урахуванням змін, обумовлених становленням ринкової економіки та формуванням правової Української держави. До програми включено всі основні теми курсу, які охоплюють як теоретичні проблеми науки банківського права, так і положення чинного законодавства та практики його застосування. Навчальна програма складається із десяти тем, що змістовно відповідають інститутам банківського права, а також списку джерел, основної та додаткової навчально-методичної літератури.

Програма навчальної дисципліни складається з таких модулів:

Модуль 1. Загальна частина банківського права

Модуль 2. Особлива частина банківського права

Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** вивчення навчальної дисципліни «Банківське право» є засвоєння загальних, принципових положень банківського права, вимог банківського законодавства в обсязі, необхідному для розуміння сутності і спрямованості інститутів банківського права і, водночас виключення можливості неправильного або свавільного застосування актів цього законодавства.

1.2. **Основними завданнями** навчальної дисципліни «Банківське право» є визначення та обґрунтування необхідності поглибленого вивчення банківсько-правових понять і категорій, засобів правового регулювання різноманітних процесів у сфері банківської діяльності; вивчення теоретичного змісту предмета та методології банківського права, його норм, принципів, системи, особливостей виникнення та розвитку банківсько-правових відносин; засвоєння правових знань щодо банківської діяльності та банківської системи; аналіз джерел банківського права та практики їх застосування; формування вміння забезпечити суворе дотримання і виконання правових приписів, правильно застосовувати нормативно-правові акти у практичній професійній діяльності.

1.3. **Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:**

- банківсько-правову термінологію;
- систему джерел банківського права;
- сутність банківського права та його місце в системі національного права;

- організаційно-правові засади діяльності Національного банку України та комерційних банків;
- сучасні тенденції розвитку банківських правовідносин.

уміти:

- знаходити і добирати необхідну банківсько-правову інформацію;
- користуватися першоджерелами банківського права;
- аналізувати нормативно-правові акти з банківського права;
- правильно і доцільно застосовувати нормативну базу на практиці;
- кваліфікувати банківсько-правові ситуації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

Пропонований навчально-методичний посібник розроблений для полегшення роботи з навчальним матеріалом і найбільш раціональної організації самостійної роботи. Він містить програму і тематичний план курсу, методичні рекомендації до кожної теми (вказівки, поради, логічні схеми розгляду питань; навчально-пізнавальні завдання для самопідготовки до семінарських та індивідуальних занять студента під керівництвом викладача із зазначенням проблемних питань курсу, питань для самостійного опрацювання, ситуаційних задач, тем рефератів; завдання для самоконтролю знань; список рекомендованих інформаційних джерел та літератури), індивідуальні завдання для самостійної роботи та методичні рекомендації до їх виконання, порядок і критерії оцінювання знань, перелік питань до поточного та підсумкового контролю.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

*Програма навчальної дисципліни
«Банківське право» схвалена
Вченою радою ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
23.03.2016 р., протокол № 3*

Модуль 1

Загальна частина банківського права

Тема 1. Банківське право України: поняття, предмет, методи, принципи та джерела

Загальна характеристика банківського права України. Поняття і предмет банківського права, методи правового регулювання банківської діяльності в Україні. Місце банківського права в системі національного права.

Принципи банківського права України. Принцип свободи банківської діяльності. Принцип неухильного виконання обов'язкових економічних нормативів, установлених НБУ, норм чинного законодавства. Принцип поєднання публічних і приватних начал у банківській сфері. Принцип задоволення потреб клієнтів та максималізації прибутку отриманого банками. Принцип добровільності взаємовідносин і взаємної заінтересованості банківських установ та їхніх клієнтів. Принцип захисту економічної конкуренції та заборони діяльності, що спрямована на монополізацію і недобросовісну конкуренцію. Принцип нагляду за діяльністю банків та інших кредитно-фінансових установ.

Банківські правовідносини, їхні зміст і види. Суб'єкти банківських правовідносин. Об'єкти банківських правовідносин. Виникнення, зміна і припинення банківських правовідносин.

Джерела банківського права та їхні види.

Тема 2. Банківське законодавство

Поняття та особливості банківського законодавства України.

Система банківського законодавства. Закони і підзаконні акти в системі банківського законодавства. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р.

Місце нормативно-правових актів Національного банку України у регулюванні банківських відносин.

Міжнародне співробітництво у сфері правового регулювання банківської діяльності, адаптації його до відповідного законодавства Європейського Союзу.

Тема 3. Правовий статус Національного банку України

Банківська система України. Поняття, функції та структура банківської системи України.

Правовий статус Національного банку України як центрального банку України, особливого центрального органу державного управління.

Взаємовідносини Національного банку України з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України.

Функції та операції Національного банку України.

Керівні органи Національного банку України. Склад, порядок формування та повноваження Ради Національного банку України. Склад, порядок формування та повноваження Правління Національного банку України.

Організаційно-функціональна структура Національного банку України.

Нормативно-правові акти Національного банку України.

Тема 4. Правовий статус комерційних банків в Україні, їхніх філій, представництв та відділень

Місце банків у структурі банківської системи та їхня роль у механізмі функціонування фінансової системи України. Комерційні банки, їхні специфіка та класифікація.

Порядок створення і державної реєстрації комерційних банків, відкриття їх філій, представництв та відділень. Документи, необхідні для державної реєстрації банків. Вимоги, які встановлені для відкриття філій чи представництв іноземних банків на території України. Вимоги, які встановлені для відкриття дочірніх банків, філій і представництв українських банків на території інших держав. Підстави та умови реорганізації і припинення діяльності комерційних банків.

Функції, основні види операцій (депозитні, кредитні, розрахункові, лізингові, факторингові та інші) та послуг комерційних банків. Посередницькі, консультативні, розрахункові, довірчі (трастові) та інші послуги комерційних банків.

Організаційно-функціональна структура комерційних банків. Органи управління та контролю комерційних банків.

Банківські об'єднання, їх види, порядок створення та державної реєстрації.

Тема 5. Правові засади банківського регулювання та банківського нагляду

Співвідношення банківського регулювання та банківського нагляду. Зміст банківських правовідносин у сфері банківського регулювання та банківського нагляду.

Поняття, мета та основні принципи банківського нагляду. Система та складові елементи банківського нагляду. Надання дозволу на придбання або збільшення істотної участі у банку. Надання дозволів та ліцензій на здійснення банківських операцій. Реорганізація та ліквідація банків. Особливості ліквідації банків у разі їх неплатоспроможності.

Поняття банківської таємниці, шляхи її збереження, порядок розкриття та використання.

Правові засади застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства.

Модуль 2

Особлива частина банківського права

Тема 6. Правові засади здійснення банками платежів і розрахунків

Платіжні системи в Україні. Форми та способи розрахунків, що застосовуються при проведенні переказу коштів. Готівкові розрахунки. Безготівкові розрахунки. Платіжні документи, на підставі яких проводяться банківські розрахунки.

Порядок відкриття та ведення рахунків в установах банків. Правовий режим поточних, вкладних (деPOSITНИХ), карткових, інвестиційних та інших видів банківських рахунків.

Договір банківського рахунка. Договір банківського вкладу (депозиту). Недоступність вкладів. Порядок використання коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на відшкодування коштів за вкладами.

Порядок закриття рахунків в установах банків.

Порядок і форми розрахунків у господарському обігу.

Тема 7. Правове регулювання депозитних (вкладних) операцій банків

Правові засади здійснення депозитних (вкладних) операцій. Поняття та види депозиту (вкладу). Вклад, що укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку (строковий вклад).

Порядок здійснення банками депозитних (вкладних) операцій. Договір банківського вкладу (депозиту).

Депозитні операції Національного банку України з комерційними банками.

Система гарантування вкладів в Україні.

Тема 8. Правове регулювання банківських кредитних відносин

Кредитна система України.

Поняття, призначення і види кредиту. Банківський кредит. Зміст і види кредитних операцій банків як операцій банків із розміщення коштів.

Кредитний договір. Порядок укладання кредитних договорів між банком і суб'єктами господарської діяльності. Види забезпечення кредитних зобов'язань.

Кредитування комерційних банків Національним банком України.

Іпотечне кредитування в Україні. Кредитування молодіжних житлових програм.

Відповідальність за різні види порушення під час кредитування.

Тема 9. Правове регулювання ринку цінних паперів

Поняття ринку цінних паперів та його регулювання.

Поняття і види цінних паперів.

Операції банків з цінними паперами.

Відповідальність за правопорушення на ринку цінних паперів

Тема 10. Правові засади здійснення банками валютних операцій та валютного контролю

Функції банківської системи у сфері валютного регулювання та валютного контролю.

Валютні цінності та валютні операції. Право власності на валютні цінності. Статус валюти України.

Порядок використання надходжень в іноземній валюті.
Ліцензування Національним банком України учасників валютних відносин. Порядок організації торгівлі іноземною валютою.
Зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна. Звітність про валютні операції. Порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті.

Відповідальність за порушення валютного законодавства.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
для студентів денної форми навчання спеціальності 081 «Право»

№ п/ п	Назва модулів, тем дисципліни	Кількість годин за видами занять				
		разом	аудиторні заняття		позааудитор на робота	
			лекції	семінарські	самостійна робота	індивідуальні 0- консультації
1	2		4	5	6	7
Модуль 1. Загальна частина банківського права						
1.	Банківське право України: поняття, предмет, метод, система, принципи та джерела	9	2	2	5	–
2.	Банківське законодавство	9	2	–	7	–
3.	Правовий статус Національного банку України	9	2	2	5	–
4.	Правовий статус банків в Україні, їхніх філій, представництв та відділень	9	2	2	5	–
5.	Правові засади банківського регулювання та банківського нагляду	9	2	2	5	–
	Всього	45	10	8	27	–
Модуль 2. Особлива частина банківського права						
6.	Правові засади здійснення банками платежів і розрахунків	9	2	2	5	–
7.	Правове регулювання депозитних (вкладних) операцій банків	9	2	2	5	–
8.	Правове регулювання банківських кредитних відносин	9	2	2	5	–

9.	Правове регулювання ринку цінних паперів	9	2	–	7	–
10.	Правові засади здійснення банками валютних операцій та валютного контролю	9	2	2	5	–
	Всього	45	10	8	27	–
	<i>Разом:</i>	<i>90</i>	<i>20</i>	<i>16</i>	<i>54</i>	<i>–</i>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Загальна частина банківського права

Тема 1. Банківське право України: поняття, предмет, метод, принципи, система, та джерела

Основні терміни та поняття: банківська діяльність; банківське право; предмет банківського права; метод банківського права; принципи банківського права; норми банківського права; банківські правовідносини; суб'єкти банківських правовідносин; об'єкти банківських правовідносин; система банківського права; джерела банківського права.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчаючи тему, слід звернути увагу на те, що банківське право України сьогодні можна розглядати як підгалузь фінансового права, яка формується в самостійну комплексну галузь національного права; як окрему навчальну дисципліну, що вивчається в юридичних та економічних вузах; як не розвинену ще науку, об'єкт дослідження котрої тільки створюється. Остання має вивчати категорії і поняття, що стосуються правового регулювання банківської діяльності, та виробляти рекомендації щодо вдосконалення банківського права.

Банківське право України як підгалузь фінансового права охоплює правові норми, що регулюють порядок організації та діяльності банків України, їх взаємовідносини з клієнтами (юридичними та фізичними особами), що обслуговуються банками, а також порядок здійснення банківських операцій та послуг.

Визначаючи місце норм банківського права в системі права України потрібно виходити зі специфіки предмета, методу правового регулювання, принципів, системи та джерел.

Предмет правового регулювання підгалузі банківського права (в перспективі самостійної комплексної галузі національного права) складає самостійна споріднена група суспільних відносин, які виникають у процесі організації, функціонування й розвитку банківської системи України та здійснення банківської діяльності.

Метод правового регулювання банківського права характеризується специфічним співвідношенням публічно-правових і

приватно-правових важелів. З одного боку, використовується *метод владних приписів*, що властивий адміністративному праву, наприклад, під час здійснення Національним банком України (НБУ) щодо інших банків банківського регулювання та банківського нагляду тощо, з другого боку – *метод автономії (юридичної рівності сторін)*, тобто цивільно-правовий метод, який застосовується щодо договірних відносин між банком та його клієнтами.

Розглядаючи особливості банківського права як підгалузі права, слід звернути увагу на принципи правового регулювання, оскільки без урахування відправних ідей функціонування банківської системи, які вирізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальним суспільним значенням у сфері правового регулювання банківських відносин, неможливо правильно тлумачити й застосовувати його норми. Банківське право ґрунтується на загальноправових принципах, притаманних національному праву (законності, верховенства права та рівності всіх перед законом), та на спеціальних принципах. До останніх належать принцип свободи банківської діяльності; принцип неухильного виконання обов'язкових економічних нормативів, установлених НБУ, норм чинного законодавства; принцип поєднання публічних і приватних начал у банківській сфері; принцип задоволення потреб клієнтів та максималізації прибутку отриманого банками; принцип добровільності взаємовідносин і взаємної заінтересованості банківських установ та їхніх клієнтів; принцип захисту економічної конкуренції та заборони діяльності, що спрямована на монополізацію і недобросовісну конкуренцію; принцип нагляду за діяльністю банків та інших кредитно-фінансових установ та інші.

Опрацьовуючи питання щодо системи банківського права, необхідно враховувати те, що ця система являє собою сукупність взаємопов'язаних предметом регулювання норм та інститутів банківського права, що характеризує його внутрішню структуру. Норми банківського права є загальнообов'язковими правилами поведінки, які встановлюють і регулюють публічні відносини, пов'язані з організацією і функціонуванням банків, а також приватні відносини банків з клієнтами, тобто з порядком здійснення ними банківських операцій.

Результатом регулюючого впливу норм права на суспільні відносини є перетворення їх на правові відносини. Особливістю банківських правовідносин є пряма чи опосередкована участь держави

в цих правовідносинах, оскільки через них держава здійснює свою грошово-кредитну політику.

Під час розгляду питання щодо джерел банківського права слід звернути увагу на те, що ними є форми вираження державної волі в нормативних актах – офіційних письмових документах компетентного органу державу, в яких встановлюються норми права. Серед джерел банківського права передусім потребують вивчення нормативно-правові акти НБУ, що видаються у формі *постанов* Правління НБУ або у формі інструкцій, положень, правил, які затверджуються постановами правління НБУ.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття і предмет банківського права, метод правового регулювання банківської діяльності в Україні.
2. Принципи банківського права.
3. Система банківського права. Норми банківського права.
4. Банківські правовідносини та їхній склад.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття і предмет банківського права, методи правового регулювання банківської діяльності в Україні. Місце банківського права в системі національного права.
2. Принципи банківського права.
3. Система банківського права. Норми банківського права.
4. Банківські правовідносини та їхній склад.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Місце банківського права в системі національного права.
2. Виникнення, зміна і припинення банківських правовідносин.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Банківське право є складовою:
  - а) приватного права;
  - б) публічного права;
  - в) приватного права з елементами публічного;
  - г) публічного права з елементами приватного;
  - д) правильної відповіді немає.

2. Банківське право у системі національного права є:

- а) підгалуззю права;
- б) інститутом права;
- в) самостійною галуззю права;
- г) взагалі не входить до системи національного права;
- д) займає особливе місце.

3. Для банківських правовідносин обов'язковою є наявність:

- а) взаємної згоди сторін;
- б) владного суб'єкта;
- в) неправомірного юридичного факту;
- г) кодифікованого акта, який визначав би засади їх виникнення.
- д) фінансового посередника – центрального банку держави чи іншого банку або небанківської установи.

4. До методів банківського права належить:

- а) метод владних приписів (імперативний метод), координація;
- б) субординація;
- в) метод автономії (юридичної рівності сторін);
- г) координація;
- д) комплексний метод правового регулювання, який поєднує в собі імперативний та диспозитивний методи.

5. До принципів правового регулювання в банківській сфері в Україні не належить:

- а) принцип свободи банківської діяльності;
- б) принцип гуманізму, демократизму, пріоритетності загальнолюдських духовних цінностей;
- в) принцип поєднання публічних і приватних начал у банківській сфері;
- г) принцип задоволення потреб клієнтів та максималізації прибутку отриманого банками.

6. Банківські правовідносини складаються із:

- а) суб'єктів, об'єктів, суб'єктивних юридичних прав і обов'язків;
- б) суб'єктів, об'єктів, нормативно-правових актів;
- в) принципів, норм, інститутів, змісту;
- г) суб'єктів, об'єктів, змісту, міжнародно-правових звичаїв.

7. Система адміністративного права включає:

- а) загальну та спеціальну частини;
- б) загальну та особливу частини;
- в) загальну, особливу та спеціальну частини;
- г) особливу та спеціальну частини;
- д) правильної відповіді немає.

8. Норми, які закріплюють правовий статус органів, що займаються банківською діяльністю, входять до системи банківського права як складова:

- а) загальної частини;
- б) особливої частини;
- в) спеціальної частини;
- г) взагалі не входять до системи адміністративного права;
- д) займають особливе місце.

9. Норми, які регулюють організацію розрахунків, операцій з цінними паперами, кредитування та правила валютних операцій, входять до системи банківського права як складова:

- а) загальної частини;
- б) особливої частини;
- в) спеціальної частини;
- г) взагалі не входять до системи адміністративного права;
- д) займають особливе місце.

10. До джерел банківського права належить:

- а) Кримінальний кодекс України;
- б) Конституція України;
- в) закон України «Про нотаріат»;
- г) Кодекс адміністративного судочинства України;
- д) Господарський процесуальний кодекс України.

Завдання

1. Користуючись Законом України «Про банки і банківську діяльність» письмово навести приклади норм, у яких закріплені принципи банківського права.
2. Розробити структурно-логічну схему «Принципи банківського права».
3. Звернувшись до основної використаної та рекомендованою для

поглибленого вивчення курсу літератури, а також бібліотечно-бібліографічних електронних ресурсів проаналізувати сучасні наукові погляди на сутність, місце банківського права в системі права України і подати декілька визначень поняття «банківське право», що підтверджують ту чи іншу наукову позицію, в таблиці 1 за зразком:

Таблиця 1

Автор, видання	Сутність поняття
Ващенко Ю.В. Банківське право. – К.: ЦНЛ, 2006. – С. 26.	Банківське право – це міжгалузевий комплексний правовий інститут, що об'єднує норми адміністративного, фінансового, цивільного та господарського права, які регулюють відносини між банками (небанківськими фінансовими установами) та іншими юридичними і фізичними особами в сфері банківської діяльності.

4.Скориставшись джерелами зі списку нормативно-правових актів, основної використаної і рекомендованої для поглибленого вивчення курсу літератури, інтернет-ресурсів, письмово встановити чи відповідають *приписи ст. 4, 5, 55, 57, 63 та інших Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121-III* положенням Директиви 2006/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ від 14 червня 2006 року, що є додатковою гарантією дотримання принципів створення і діяльності банків в Україні, функціонування банківської системи в цілому.

Реферати (есе), презентації

1. Сутність банківського права та його місце в системі національного права.
2. Регулювання банківської діяльності шляхом поєднання імперативного методу (методу владних приписів) і диспозитивного методу (методу рівності сторін).
3. Зміст банківських правовідносин.

Інформаційні джерела: 1, 6, 15, 18, 43-50, 61, 66, 68, 71, 80, 82, 87.

* * *

Тема 2. Банківське законодавство

Основні терміни та поняття: банківське законодавство; нормативно-правові акти Національного банку України; регуляторні акти Національного банку України; державна реєстрація нормативно-правового акта; офіційне видання Національного банку України.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчаючи тему, слід звернути увагу на те, що банківське законодавство сьогодні можна розглядати як комплексну галузь законодавства, яка включає сукупність нормативно-правових актів, що регламентують відносини, які виникають у процесі здійснення банківської діяльності. Відповідно до Конституції України виключно законами України встановлюються засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи.

Нагальною вимогою часу є систематизація банківського законодавства, тобто діяльність з упорядкування чинних нормативних актів, що регламентують відносини, які виникають у процесі здійснення банківської діяльності, у Кодекс нормативних актів щодо банківської діяльності.

Важливе значення у правовому регулюванні відносин, що виникають у сфері банківської діяльності, займають рішення Конституційного Суду України, передусім рішення Конституційного Суду України в справі за конституційним поданням Національного банку України про офіційне тлумачення положень статті 86, частини другої статті 89 Конституції України, частини другої статті 15, частини першої статті 16 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про звернення народних депутатів України до Національного банку України) від 5 березня 2003 р. № 5-рп/2003; рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 85 Конституції України від 26 лютого 2009 р. № 6-рп/2009.

У системі банківського законодавства важливу роль відіграють нормативно-правові акти вищої юридичної сили – закони України:

загальні та спеціальні. До загальних законів слід віднести Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про господарські товариства», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та ін. Спеціальними законами, які регламентують відносини, що виникають безпосередньо в сфері банківської діяльності, тобто банківські відносини, Закон України «Про Національний банк України», Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» та ін.

Чи не найбільший тягар правового регулювання банківської діяльності в Україні покладається на підзаконні нормативно-правові акти, зокрема постанови Верховної Ради України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти міністерств, державних комітетів, що стосуються сфери банківської діяльності, а також нормативно-правові акти Національного банку України, спільні акти Кабінету Міністрів України та Національного банку України. Серед нормативно-правових актів НБУ виділяють нормативно-правові акти зі спеціальним статусом – регуляторні акти Національного банку України.

Важливу роль у регулюванні банківських відносин відіграють локальні акти банків та небанківських фінансових установ, які здійснюють на професійній основі відповідні банківські операції. До таких актів належать, зокрема, статuti фінансових установ, положення про кредитування, положення про розрахунково-касове обслуговування, положення про депозитні (вкладні) рахунки та інші.

Враховуючи, що відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» банківське право визначено в якості однієї з пріоритетних сфер адаптації законодавства України, належить проаналізувати, яким чином здійснюється міжнародне співробітництво у сфері правового регулювати банківської діяльності, адаптація його до відповідного законодавства Європейського Союзу.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та особливості банківського законодавства. Систематизація банківського законодавства.

2. Конституційні засади функціонування і розвитку банківської системи України.
3. Підзаконні нормативні акти в системі банківського законодавства. Нормативно-правові акти Національного банку України.
4. Локальні акти банків та небанківських фінансових установ.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Місце та роль рішень Конституційного Суду України в правовому регулюванні відносин, що виникають у сфері банківської діяльності.
2. Міжнародне співробітництво у сфері правового регулювання банківської діяльності, Адаптація банківського законодавства до відповідного законодавства Європейського Союзу.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Визначення: «... – це комплексна галузь законодавства, яка включає сукупність нормативно-правових актів, що регламентують відносини, які виникають у процесі здійснення банківської діяльності» відповідає поняттю:
  - а) банківське право;
  - б) банківське законодавство;
  - в) джерела банківського права;
  - г) нормативно-правові акти Національного банку України;
  - д) правильної відповіді немає.
2. Для банківського законодавства характерна:
  - а) повна кодифікація;
  - б) роздільна кодифікація матеріально-правових та процесуальних норм;
  - в) відсутність жодного кодифікованого акта;
  - г) часткова кодифікація;
  - д) правильної відповіді немає.
3. До банківського законодавства належать:
  - а) Кримінальний кодекс України;
  - б) Конституція України;

- в) рішення Конституційного Суду України;
- г) Кодекс адміністративного судочинства України;
- д) Господарський процесуальний кодекс України.

4. Відповідно до Конституції України виключно законами України встановлюються:

- а) засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків;
- б) статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України;
- в) порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу;
- г) порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи;
- д) всі варіанти правильні.

5. Відповідно до Конституції України право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить:

- а) Президенту України;
- б) народним депутатам України;
- в) Кабінету Міністрів України;
- г) Національному банку України;
- д) правильно все вищевикладене.

6. Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

- а) визначає правові основи існування банків, порядок створення й основні принципи їх діяльності;
- б) регулює правовий статус НБУ, його функції, повноваження, основи взаємовідносин з вищими органами держави;
- в) містить основні напрями та шляхи вдосконалення банківського законодавства;
- г) вирішує питання про систему страхування банківських цінностей під час їх зберігання та перевезення.
- д) правильної відповіді немає.

7. Закон України «Про Національний банк України»:

- а) визначає правові основи існування банків, порядок створення й основні принципи їх діяльності;
- б) регулює правовий статус НБУ, його функції, повноваження, основи взаємовідносин з вищими органами держави;

- в) містить основні напрями та шляхи вдосконалення банківського законодавства;
- г) вирішує питання про систему страхування банківських цінностей під час їх зберігання та перевезення;
- д) правильної відповіді немає.

8. Нормативно-правові акти Національного банку України видаються у формі:

- а) постанов Кабінету Міністрів України;
- б) інструкцій, положень, правил, що затверджуються положеннями Правління Національного банку;
- в) розпоряджень Правління Національного банку;
- г) постанов, що затверджуються положеннями Правління Національного банку;
- д) правильної відповіді немає.

9. Нормативно-правові акти Національного банку України підлягають публікації в:

- а) офіційному виданні НБУ, Віснику Національного банку України;
- б) офіційному друкованому виданні «Офіційний вісник України», газеті «Урядовий кур'єр»;
- в) офіційних друкованих виданнях, газеті «Голос України», «Відомості Верховної Ради України»;
- г) інформаційному бюлетені «Офіційний вісник Президента України»;
- д) офіційно оприлюднюються через телебачення та радіо.

10. Державна реєстрація нормативно-правового акта полягає у:

- а) проведенні правової експертизи на відповідність його Конституції та законодавству України;
- б) прийнятті рішення про державну реєстрацію цього акта;
- в) присвоєнні йому реєстраційного номера;
- г) занесенні його до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;
- д) правильно все вищевикладене.

Завдання

1. Звернувшись до переліку законодавчих нормативно-правових актів зі списку джерел, основної використаної і рекомендованої для поглибленого вивчення курсу літератури, інтернет-ресурсів, тексту

кожного з цих нормативно-правових актів [5-15] в пошукових правових системах, приміром офіційному веб-сайті Верховної Ради України «Законодавство України». – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/index/>, встановити їх мету, сферу застосування та вказати останні в таблиці 1 за зразком:

Таблиця 1

Законодавче забезпечення банківської діяльності в Україні

Назва Закону України	Дата прийняття, номер	Мета, сфера застосування
Закон України «Про банки і банківську діяльність»	7 грудня 2000 р. № 2121-XIV	визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків

2. Письмово вказати, до застосування яких заходів впливу за порушення банківського законодавства вдається Національний банк України (відповідно до прийнятої 17 серпня 2012 р. Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу»).

3. Користуючись літературою зі списку інформаційних джерел письмово обґрунтувати, чи є судові акти джерелами банківського права.

4. Користуючись Законом України «Про банки і банківську діяльність» навести по три приклади охоронних, зобов'язуючих, забороняючих та уповноважуючих банківсько-правових норм.

Реферати (есе), презентації

1. Становлення та розвиток банківського законодавства України
2. Співвідношення банківського права та банківського законодавства.
3. Міжнародне співробітництво у сфері правового регулювання банківської діяльності

Інформаційні джерела: 1-42, 43-57, 66, 71, 72, 74, 75, 80, 85, 86, 90, 105.

* * *

Тема 3. Правовий статус Національного банку України

Основні терміни та поняття: банківська система; однорівнева банківська система; дворівнева банківська система; банківська система України; Національний банк України; грошово-кредитна політика.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчаючи тему, слід звернути увагу на те, що важливе значення для формування правового статусу Національного банку України має функціонування банківської системи країни. Під банківською системою розуміється сукупність різних видів банківських установ, за допомогою яких здійснюється мобілізація коштів і надаються різного роду послуги щодо приймання вкладів і надання кредитів. Банківська система України, як і більшості країн світу, має два рівні. На першому (верхньому) рівні перебувають НБУ та його організаційно-функціональна структура, на другому (нижньому) рівні – інші банки різних видів і форм власності, спеціалізації та сфер діяльності з відповідною мережею установ (філій, відділень), що створені і діють на території України відповідно до положень Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р., Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. Стратегічні цілі, заходи, спроможні забезпечити зміцнення національної банківської системи, підвищення її ролі в процесах економічних перетворень, поліпшення правових та організаційних умов функціонування цієї системи, визначено у прийнятому 14 липня 2000 р. Указі Президента України № 89/2000 «Про заходи щодо зміцнення банківської системи України та підвищення її ролі у процесах економічних перетворень».

Визначаючи Національний банк України як центральний банк держави, особливий центральний орган державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України (статті 99, 100), Законом України «Про Національний банк України», а також іншими законами України, слід враховувати, що він становить собою систему органів та установ (побудовану за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням), які входять до банківської системи та значно розширюють її склад (стаття 22 Закону України «Про Національний банк України»).

Національний банк України є економічно самостійним органом, який здійснює діяльність щодо виконання державної політики в сфері грошового обігу, кредиту, валютного регулювання, дотримання стабільності банківської системи, а також, у межах його повноважень, – цінової стабільності, у тісному взаємозв'язку та взаємодії з органами державної влади.

Національний банк України у своїй діяльності підзвітний Президенту України і Верховній Раді України в межах їх конституційних повноважень (статті 85, 106 Конституції України).

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Банківська система України. Національний банк України як центральний банк України, особливий центральний орган державного управління.
2. Функції Національного банку України.
3. Організація роботи Національного банку України.
4. Взаємовідносини Національного банку України з вищими органами державної влади.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Банківська система України. Національний банк України як центральний банк України, особливий центральний орган державного управління.
2. Організаційно-функціональна структура Національного банку України.
3. Функції Національного банку України.
4. Організація роботи Національного банку України.
5. Взаємовідносини Національного банку України з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Склад, порядок формування та повноваження Ради Національного банку України.
2. Склад, порядок формування та повноваження Правління Національного банку України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Визначте, яка із зазначених систем становить собою розгалужену систему банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком і йому підпорядковуються:

- а) економічна система держави;
- б) фінансово-кредитна система;
- в) банківська система;
- г) бюджетна система;
- д) податкова система.

2. Визначте, які із зазначених систем співвідносяться як загальне та часткове, тобто остання є частиною першої:

- а) економічна система держави і фінансово-кредитна система;
- б) фінансово-кредитна система і банківська система;
- в) економічна система держави і банківська система;
- г) фінансово-кредитна система і бюджетна система;
- д) всі вищевикладені.

3. Що є основною метою діяльності Національного банку України:

- а) одержання прибутку;
- б) одержання дивідендів;
- в) забезпечення стабільності грошової одиниці України;
- г) лізинг;
- д) складання міжнародних фінансових угод.

4. До функцій Національного банку України не належить:

- а) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України;
- б) монопольне здійснення емісії національної валюти України та організація її обігу;
- в) здійснення банківського регулювання та нагляду;
- г) аналіз стану грошово-кредитних, фінансових, цінних та валютних відносин;
- д) участь у підготовці кадрів для банківської системи України.

5. До основних завдань Ради Національного банку України належить:

- а) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України;

- б) монопольне здійснення емісії національної валюти України та організація її обігу;
- в) здійснення банківського регулювання та нагляду;
- г) аналіз стану грошово-кредитних, фінансових, цінних та валютних відносин;
- д) розроблення Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за проведенням грошово-кредитної політики.

6. До повноважень Ради Національного банку України не належить:

- а) здійснення контролю за проведенням грошово-кредитної політики;
- б) затвердження штатного розпису Національного банку України та форми оплати праці;
- в) затвердження Регламенту Ради Національного банку України;
- г) прийняття рішення про збільшення розміру статутного капіталу Національного банку України;
- д) затвердження рішення Правління Національного банку про участь Національного банку у міжнародних фінансових організаціях.

7. До повноважень Правління Національного банку України не належить:

- а) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України;
- б) монопольне здійснення емісії національної валюти України та організація її обігу;
- в) здійснення банківського регулювання та нагляду;
- г) аналіз стану грошово-кредитних, фінансових, цінних та валютних відносин;
- д) участь у підготовці кадрів для банківської системи України.

8. Голова Національного банку України призначається на посаду:

- а) Верховною Радою України за поданням Президента України більшістю від конституційного складу Верховної Ради України строком на 5 років;
- б) більшістю від конституційного складу Верховної Ради України строком на 5 років;
- в) Президентом України строком на 5 років;
- г) призначається на посаду Верховною Радою України строком на 7 років;

д) призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України строком на 7 років.

9. Голова Національного банку України:

- а) керує діяльністю Національного банку;
- б) головує на засіданнях Правління Національного банку;
- в) підписує протоколи, постанови Правління Національного банку, накази та розпорядження, а також угоди, що укладаються Національним банком;
- г) одноосібно несе відповідальність перед Верховною Радою України та Президентом України за діяльність Національного банку;
- д) правильно все вищевикладене.

10. Національний банк України:

- а) підзвітний як Президенту України, так і Верховній Раді України в межах їх конституційних повноважень;
- б) підзвітний Президенту України в межах його конституційних повноважень;
- в) підзвітний Верховній Раді України в межах її конституційних повноважень;
- г) підзвітний Верховній Раді України і Кабінету Міністрів України в межах їх конституційних повноважень;
- д) підзвітний Президенту України і Кабінету Міністрів України в межах їх конституційних повноважень.

Завдання

1. Звернувшись до переліку нормативно-правових актів Національного банку України зі списку джерел, основної використаної і рекомендованої для поглибленого вивчення курсу літератури, інтернет-ресурсів [5-15], тексту кожного з цих нормативно-правових актів в пошукових правових системах чи на офіційних веб-сайтах органів державної влади України, приміром сайті офіційного інтернет-представництва Національного банку України – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36081&cat_id=36006 встановити їх спрямування та вказати його в таблиці 1 за зразком:

Таблиця 1

Нормативно-правові акти Національного банку України

Назва документу	Дата прийняття, номер	Спрямування
Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження деяких нормативно-правових актів Національного банку України»	8 вересня 2011 р. № 306	Затвердження Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів, що встановлює порядок реєстрації та ліцензування банків, погодження набуття/збільшення істотної участі в банку, погодження призначення керівників банків, відкриття відокремлених підрозділів, філій та представництв банків.

2. Скориставшись положеннями Закону України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р., заповнити таблицю 2.

Таблиця 2

Повноваження Ради Національного банку,
Правління Національного банку,
обов'язки та повноваження Голови Національного банку

Повноваження Ради Національного банку	Повноваження Правління Національного банку	Обов'язки та повноваження Голови Національного банку

3. Користуючись положеннями ст. ст. 9-17 Закону України «Про Національний банк України» здійснити порівняльно-правовий аналіз правового статусу Ради та Правління НБУ та заповнити таблицю 3:

Таблиця 3

Порівняльно-правовий аналіз Ради та Правління НБУ

	Рада НБУ	Правління НБУ
Повноваження		
Склад та порядок формування		
Порядок роботи		

Реферати (есе), презентації

1. Становлення та розвиток банківської системи України
2. Національний банк України, його установи, філії, представництва в Україні та представництва за її межами.
3. Рада Національного банку України та її правовий статус.
4. Правління Національного банку України та його правовий статус.
5. Голова Національного банку України та його правовий статус.
6. Основні засади, засоби та методи грошово-кредитної політики.

Інформаційні джерела: 1, 9, 15, 43-50, 65, 66, 77.

* * *

Тема 4. Правовий статус банків в Україні та їх відокремлених підрозділів

Основні терміни та поняття: банк; державний банк; банк з іноземним капіталом; кооперативний банк; материнський банк; системоутворюючий банк; банк, що реорганізовується; банк- правонаступник; банківські послуги; ділова репутація; учасники банку; істотна участь; асоційована особа, споріднена особа; уповноважена особа банку; державний реєстр банків; реорганізація банку; ліквідація банку; фінансове оздоровлення банку; відокремлений підрозділ юридичної особи, банківська група, банківська холдингова компанія; дочірня компанія, учасники банківської групи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Для визначення правового статусу банків, передусім необхідно звернути увагу на місце банків у структурі банківської системи та їхню роль в механізмі функціонування фінансової системи держави.

Банки належать до другого рівня банківської системи України і відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську

діяльність» від 7 грудня 2000 р. визначаються як *юридичні особи, які на підставі банківської ліцензії мають виключне право надавати банківські послуги, відомості про які внесені до Державного реєстру банків*. Відповідно до норм зазначеного нормативного акта поняття «банківські послуги» можна розглядати у широкому (тотожному поняттю «банківські операції») та вузькому значенні. Банки відповідно до ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» мають право надавати банківські та інші фінансові послуги (крім послуг у сфері страхування), також здійснювати іншу діяльність, визначену в цій статті. Законодавством обмежується здійснення банками певних видів діяльності. Банкам забороняється діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі (за винятком реалізації пам'ятних, ювілейних і інвестиційних монет) та страхування, крім виконання функцій страхового посередника (ст. 48 Закону України «Про банки і банківську діяльність»).

Банки відповідно до ч.2 ст. 334 Господарського кодексу України становлять фінансові установи, *функціями яких є залучення у вклади грошових коштів громадян і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків громадян та юридичних осіб*. Відповідно до п.1 ст.1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» на території України поруч з банками можуть діяти кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди та компанії, інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Банки, їх відокремлені підрозділи створюються відповідно до Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про акціонерні товариства», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (далі – Закон про державну реєстрацію), законодавства України про кооперацію, інших актів законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України, у формі *публічного акціонерного товариства або кооперативного банку*.

У ч.1 ст. 14 цього Закону України «Про банки і банківську діяльність» встановлено, що учасниками (засновниками) банку можуть бути юридичні і фізичні особи, резиденти та нерезиденти, а також держава в особі Кабінету Міністрів України або уповноважених ним органів

Слід звернути увагу, що порядок створення банку передбачає його державну реєстрацію відповідно до законодавства з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Постановою Правління НБУ «Про затвердження деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 8 вересня 2011 р. № 306 затверджено Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів. Це Положення розроблено відповідно до вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» з метою визначення порядку та умов реєстрації банків, погодження їх статутів та змін до них, погодження набуття або збільшення істотної участі в банку, погодження призначення та визначення професійної придатності та ділової репутації керівників банку, особливості заснування державного банку, видачі банківської ліцензії, вимоги щодо початку нового виду діяльності або надання нового виду фінансових послуг, порядку відкриття відокремлених підрозділів банків на території України, порядку відкриття дочірнього банку, філії, представництва українського банку на території іншої держави, акредитацій філій, представництв іноземних банків на території України.

Заглиблюючись у розгляд правових засад створення та реорганізації банків, їхніх філій, представництв і об'єднань, слід зокрема проаналізувати:

- процедуру створення банку; зміст понять «структура капіталу банку», «істотна участь», «власники істотної участі», «фонди банку», «органи управління та контролю банку», а також підстави для відмови в державній реєстрації, для відкликання банківської ліцензії; особливості державної реєстрації банків з іноземним капіталом; підстави та умови реорганізації банку;

- визначення особливостей створення банківських об'єднань (банківської корпорації, банківської холдингової групи, фінансової групи), порядку відкриття філій і представництв банків на території України, порядку реєстрації представництв іноземного банку на території України та підстав для відкриття дочірніх банків, філій і представництв українських банків на території інших держав.

Щодо питань, пов'язаних із банківською діяльністю, насамперед слід:

- проаналізувати зміст «виключно банківських операцій», здійснювати які в сукупності дозволяється тільки банкам, тобто

юридичним особам, які мають банківську ліцензію» (ч. 3 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р.);

– розглянути «операції, які банки мають право здійснювати за умови отримання письмового дозволу НБУ» (ч. 4 ст. 47 зазначеного закону);

– визначити обмеження (відповідні заборони) у діяльності банків;

– детальніше зупинитися на питаннях щодо відносин банку з клієнтами, щодо банківської таємниці та зобов'язань банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу запобігати використанню банківської систем із метою легалізації грошових коштів.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Місце банків у структурі банківської системи та їхня роль у механізмі функціонування фінансової системи держави.
2. Порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їхніх філій, представництв та відділень. Підстави та умови реорганізації, припинення діяльності банків.
3. Організаційно-функціональна структура комерційних банків.
4. Банківські об'єднання, їх види, порядок створення та державної реєстрації.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Місце банків у структурі банківської системи та їхня роль у механізмі функціонування фінансової системи держави. Класифікація банків.
2. Порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їхніх філій, представництв та відділень. Підстави та умови реорганізації, припинення діяльності комерційних банків.
3. Організаційно-функціональна структура банків.
4. Порядок призначення тимчасової адміністрації, реорганізації та ліквідації банків.
5. Банківські об'єднання, їх види, порядок створення та державної реєстрації.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Вимоги, які встановлені для відкриття філій чи представництв іноземних банків на території України.
2. Вимоги, які встановлені для відкриття дочірніх банків, філій і представництв українських банків на території інших держав.

3. Організаційно-функціональна структура комерційних банків.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Державний банк засновується за рішенням:

- а) Кабінету Міністрів України;
- б) Національного банку України;
- в) Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України;
- г) Верховної Ради України;
- д) Президента України.

2. Який банк може набути статусу державного банку?

- а) банк, 100% статутного капіталу якого належать державі;
- б) банк, 90% статутного капіталу якого належать державі;
- в) банк, 100% статутного капіталу якого належить НБУ;
- г) банк, 50% статутного капіталу якого належать державі;
- д) комерційний банк, 100% статутного капіталу якого належить державі.

3. Статут державного банку затверджується постановою:

- а) Кабінету Міністрів України;
- б) Національного банку України;
- в) Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України;
- г) Верховної Ради України;
- д) Президента України.

4. Банк набуває статусу спеціалізованого банку в разі, якщо:

- а) більше 50% його активів є активами одного типу;
- б) 50% його активів є активами одного типу;
- в) 40% його активів є активами одного типу;
- г) всі учасники є фізичними особами;
- д) статут закріплює певну спеціалізацію.

5. Хто не може бути учасником банку:

- а) юридичні особи;
- б) фізичні особи;

- в) Кабінет Міністрів України;
- г) благодійні організації;
- д) резиденти та нерезиденти.

6. Мінімальна кількість учасників місцевого (у межах області) кооперативного банку має бути не менше за:

- а) 35 осіб;
- б) 40 осіб;
- в) 45 осіб;
- г) 50 осіб;
- д) 10 осіб.

7. Грошові внески на формування та збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у:

- а) гривнях;
- б) іноземній вільно конвертованій валюті або гривнях;
- в) іноземній вільно конвертованій валюті;
- г) валюті, що закріплена уставом банку;
- д) будь-якій валюті на вибір учасника банку.

8. До органів управління банку належать:

- а) загальні збори учасників, спостережна рада;
- б) спостережна рада, правління (рада директорів);
- в) загальні збори учасників, спостережна рада, правління (рада директорів);
- г) правління (рада директорів), ревізійна комісія;
- д) ревізійна комісія, внутрішній аудит.

9. До органів управління державного банку належать:

- а) загальні збори учасників, спостережна рада;
- б) наглядова рада, правління банку;
- в) загальні збори учасників, спостережна рада;
- г) правління банку, ревізійна комісія;
- д) ревізійна комісія, внутрішній аудит.

10. До органів управління кооперативного банку належать:

- а) загальні збори учасників (пайовиків), спостережна рада;
- б) спостережна рада, правління банку;

- в) загальні збори учасників (пайовиків), спостережна рада банку, правління банку;
- г) правління банку, ревізійна комісія;
- д) ревізійна комісія, внутрішній аудит.

Завдання

1. Письмово визначити особливості правового статусу банків, які відрізняють їх від інших суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.
2. Письмово визначити спільні та відмінні риси в правовому статусі філій, представництв та відділень банку.
3. Розробити структурно-логічну схему «Банківська система України та принципи її побудови».
4. Скласти структурно-логічну схему «Державна реєстрація банків».

Реферати (есе), презентації

1. Види спеціалізованих банків та порядок набуття цими банками статусу спеціалізованих.
2. Порядок та умови видачі банківської ліцензії Національним банком України.
3. Порядок відкриття відокремлених підрозділів банків на території України.
4. Порядок відкриття дочірнього банку, філії, представництва українського банку на території іншої держави.
5. Порядок акредитацій філій, представництв іноземних банків на території України.

Інформаційні джерела: 1, 2, 4-6, 9, 11, 15, 18, 24-26, 29, 43-50, 58-60, 64, 66, 70, 73, 76, 79, 84, 97, 98, 101, 106.

* * *

Тема 5. Правові засади банківського регулювання і банківського нагляду

Основні терміни та поняття: банківське регулювання; банківський нагляд; фінансово стабільний банк; банківська ліцензія; капітал банку; капітал регулятивний; норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу банку; капітал статутний; капітал приписний; контроль; контролер; інспекційна перевірка

банку; розкриті резерви; структура власності; економічні нормативи; банківська таємниця.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчаючи тему, слід звернути увагу на те, що відповідно до ст.1 Закону України «Про Національний банк України» банківське регулювання є однієї із функцій НБУ, яка полягає в створенні системи норм, що регулюють діяльність банків та визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду і відповідальність за порушення банківського законодавства. Під банківським наглядом розуміється система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку. Схоже визначення мети банківського нагляду вміщує Закон України «Про банки і банківську діяльність». Відповідно до ч.1 ст.67 цього Закону метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках.

Національний банк України здійснює регулювання та банківський нагляд відповідно до положень Конституції України, Закону України «Про банки і банківську діяльність», Закону України «Про Національний банк України», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України. Головною *метою банківського регулювання і нагляду* у відповідності до ч.1 ст.55 Закону України «Про Національний банк України» є безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

Національний банк України здійснює функції банківського регулювання і нагляду на індивідуальній та консолідованій основі за діяльністю банків та банківських груп у межах та порядку, передбачених законодавством України. Національний банк України у відповідності до ч.3 ст. 55 зазначеного Закону України здійснює постійний нагляд за дотриманням банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, банківськими групами, представництвами та філіями

іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними та фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України і економічних нормативів. При цьому Національний банк України не здійснює перевірок і ревізій фінансово-господарської діяльності осіб, зазначених у цій статті.

Розглядаючи питання про повноваження Національного банку України щодо здійснення регулятивних функцій слід враховувати, що Національний банк України здійснює державне регулювання діяльності банків у формах адміністративного та індикативного регулювання, визначених ст.66 Закону України «Про банки і банківську діяльність», як безпосередньо, так і через створений ним орган банківського нагляду (Комісія Національного банку України з питань нагляду та регулювання банків).

Відповідно до цієї статті адміністративне регулювання складається із реєстрації банків та ліцензування їх діяльності; встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків; застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру; нагляду за діяльністю банків та надання рекомендацій щодо діяльності банків. А індикативне регулювання у відповідності до зазначеної статті охоплює встановлення обов'язкових економічних нормативів; визначення норм обов'язкових резервів для банків; встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій; визначення процентної політики; рефінансування банків; кореспондентських відносин; управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції; операції з цінними паперами на відкритому ринку, а також контроль імпорту та експорту капіталу.

З метою захисту інтересів вкладників і кредиторів, забезпечення фінансової надійності банків Національний банк України встановлює для них обов'язкові економічні нормативи, які мають забезпечувати здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з капіталом, ліквідністю, наданням кредитів, інвестиціями капіталу, а також за відсотковим та валютним ризиками. Про подальші зміни обов'язкових економічних нормативів та методики їх розрахунку НБУ офіційно повідомляє не пізніше ніж за місяць до введення їх у дію. Детальне визначення обов'язкових економічних нормативів і порядку їх застосування здійснюється відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженої 28 серпня 2001 р. постановою Правління НБУ № 368 та відповідною методикою

(Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, затв. постановою Правління НБУ від 2 червня 2009 р. № 315).

Регулятивну та наглядову функції Національний банк України здійснює

У разі порушення банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки НБУ, банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ або проведення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, НБУ застосовує адекватні допущеному порушенню заходи впливу відповідно до законодавства.

У разі порушення банківського законодавства, що спричинило втрату активів та доходів, і настання ознак неплатоспроможності банку, НБУ має право відкликати ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку відповідно до статей 87-89 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Наглядова діяльність НБУ охоплює всі банки, їхні підрозділи, афілійованих і споріднених осіб банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних і фізичних осіб у частині дотримання вимог законодавства щодо банківської діяльності.

НБУ здійснює банківський нагляд на індивідуальній та консолідованій основі і застосовує заходи впливу в разі порушення вимог законодавства щодо банківської діяльності.

Із метою захисту інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків НБУ відповідно до визначеного ним порядку встановлює для них обов'язкові економічні нормативи.

НБУ визначає розміри, порядок формування та використання резервів банків і кредитних установ для покриття можливих втрат за кредитами, резервів для покриття валютних, відсоткових та інших фінансових ризиків банків.

Заходи впливу застосовуються НБУ на підставі: результатів інспекційних (планових та позапланових) перевірок діяльності банків чи їхніх філій; результатів аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства з використанням статистичної звітності, щомісячних і щоденних балансів тощо.

Для введення щоденного контролю за діяльністю банків і виконанням ними вимог Національного банку України щодо усунення допущених порушень може встановлюватися особливий режим

контролю за їхньою діяльністю як додатковий інструмент банківського нагляду, що використовується, як правило, одночасно із заходами впливу, встановленими ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Відповідні обмеження вимог НБУ – центральний банк не має права вимагати від банків виконання операцій та інших дій, не передбачених законами України та нормативними актами Національного банку України.

Враховуючи викладене слід наголосити на тому, що поглиблене вивчення цієї теми потребує детального опрацювання нормативної регламентації щодо окремих заходів впливу НБУ, застосованих ним у разі порушення банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки НБУ, банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ, або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття і зміст банківського регулювання. Співвідношення банківського регулювання та банківського нагляду.
2. Повноваження Національного банку України щодо здійснення регулятивних функцій.
3. Мета, організація, підстави та обсяг банківського нагляду.
4. Застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

5. Поняття і зміст банківського регулювання. Співвідношення банківського регулювання та банківського нагляду.
6. Повноваження Національного банку України щодо здійснення регулятивних функцій.
7. Мета, організація, підстави та обсяг банківського нагляду.
8. Застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства.
9. Банківська таємниця, шляхи її збереження, порядок розкриття та використання.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Система та складові елементи банківського нагляду.

2. Правові засади застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Для державної реєстрації банку уповноважена засновником особа подає документи до:
  - а) територіального управління Національного банку України за місцем створення банку;
  - б) Комісії Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банку;
  - в) Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України;
  - г) державного реєстратора юридичних осіб;
  - д) Правління Національного банку України.

2. Рішення про державну реєстрацію банку виноситься не пізніше:
  - а) двомісячного строку від дати подання повного пакета документів;
  - б) тримісячного строку від дати подання повного пакета документів;
  - в) чотирьохмісячного строку від дати подання повного пакета документів;
  - г) тижня від дати подання повного пакета документів;
  - д) місячного строку від дати подання повного пакета документів.

3. Рішення про надання банківської ліцензії приймається Національним банком України протягом:
  - а) двомісячного строку від дати подання повного пакета документів;
  - б) тримісячного строку від дати подання повного пакета документів;
  - в) чотирьохмісячного строку від дати подання повного пакета документів;
  - г) тижня від дати подання повного пакета документів;
  - д) місячного строку від дати подання повного пакета документів.

4. Свідоцтво про державну реєстрацію банку видається протягом:
  - а) 3 робочих днів;
  - б) 5 робочих днів;
  - в) 10 робочих днів;
  - г) місяця;

д) одразу під час державної реєстрації.

5. Рішення про державну реєстрацію банку вноситься:

- а) територіальним управлінням Національного банку України за місцем створення банку;
- б) Комісією Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків;
- в) Генеральним департаментом банківського нагляду Національного банку України;
- г) Правлінням Національного банку України;
- д) Президентом України.

6. Рішення про державну реєстрацію банку з іноземним капіталом вноситься:

- а) територіальним управлінням Національного банку України за місцем створення банку;
- б) Комісією Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків;
- в) Генеральним департаментом банківського нагляду Національного банку України;
- г) Правлінням Національного банку України;
- д) Президентом України.

7. Рішення про надання попереднього дозволу для створення банку з іноземним капіталом вноситься:

- а) територіальним управлінням Національного банку України за місцем створення банку;
- б) Комісією Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків;
- в) Генеральним департаментом банківського нагляду Національного банку України;
- г) Правлінням Національного банку України;
- д) Президентом України.

8. Рішення про надання попереднього дозволу для створення банку з іноземним капіталом вноситься у:

- а) в тижневий строк;
- б) місячний строк;
- в) двомісячний строк;

- г) тижневий строк;
- д) тримісячний строк.

9. Мінімальний розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку не може бути менше:

- а) 300 млн грн;
- б) 450 млн грн;
- в) 750 млн грн.
- г) 500 млн грн;
- д) 120 млн грн.

10. Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку має становити:

- а) 300 млн грн;
- б) 450 млн грн;
- в) 750 млн грн.
- г) 500 млн грн;
- д) 120 млн грн.

Завдання

1. Письмово вказати встановлені Національним банком України економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками.

2. Письмово вказати визначені нормативно-правовими актами Національного банку України професійні вимоги до керівників виконавчих органів, головних бухгалтерів банків.

3. Письмово визначити підстави і порядок застосування Національним банком України до банків, філій іноземних банків та інших осіб, які є об'єктом перевірки Національного банку України таких заходів впливу за порушення банківського законодавства:

а) письмове застереження щодо припинення порушення та вжиття необхідних заходів для виправлення ситуації, зменшення не виправданих витрат банку, обмеження не виправдано високих процентних виплат за залученими коштами, зменшення чи відчуження неефективних інвестицій;

б) укладення письмової угоди з банком, за якою банк чи визначена угодою особа зобов'язується вжити заходів для усунення порушень, поліпшення фінансового стану банку тощо;

(Відповідно до Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про застосування Національним

банком України заходів впливу» від 17 серпня 2012 р. № 346 із змінами).

4. Розв'язати ситуаційне завдання:

До комерційного банку «Агробанк» надійшла платіжна вимога з державної податкової інспекції в м. Полтаві про примусове списання коштів із рахунку клієнта банку – підприємства «Аріан» з метою погашення податкового боргу. У реквізиті «Призначення платежу» вказані назва, номер і дата рішення податкового органу про списання суми податкового боргу. Комерційний банк «Агробанк» не прийняв цю платіжну вимогу. Начальник державної податкової інспекції надіслав лист до Управління Національного банку України у Полтавській обл., в якому вимагав застосувати до комерційного банку «Агробанк» заходи впливу за порушення банківського законодавства.

Чи є дії комерційного банку «Агробанк» такими, що порушують чинне законодавство? Яке рішення в цій ситуації повинне прийняти Управління Національного банку України?

Реферати (есе), презентації

1. Правові засади забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.
2. Скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління (ради директорів) банку для прийняття програми фінансового оздоровлення або плану реорганізації банку як один із заходів впливу НБУ за порушення банківського законодавства.
3. Відкликання ліцензії та ініціювання процедури ліквідації банку як захід впливу НБУ.
4. Правові засади застосування заходів впливу та санкцій за порушення банківського законодавства.
5. Особливий режим контролю за діяльністю банку як додатковий інструмент банківського нагляду.

Інформаційні джерела: 1, 6, 9, 13, 15, 36, 40, 43-50, 57, 66, 81, 103, 107.

* * *

Тема 6. Правові засади здійснення банками платежів і розрахунків

Основні терміни та поняття: грошовий обіг; грошова система; готівка (готівкові кошти); розрахунки, розрахункові правовідносини,

готівкові розрахунки; безготівкові розрахунки; платіжна система; внутрішньодержавна платіжна система; Міжнародна платіжна система.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчаючи матеріали теми, насамперед необхідно зосередити увагу на діяльності банків зі здійснення платежів і розрахунків як готівкою, так і в безготівковому порядку, тим самим підкреслюючи їхню вирішальну роль в організації грошового обігу на території України. Відповідно до Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 15 грудня 2004 р. № 637, *готівкою (готівковими коштами)* є грошові знаки національної валюти України – банкноти й монети, у тому числі обігові, пам'ятні та ювілейні монети, які є дійсними платіжними засобами, а *готівковими розрахунками* – платежі готівкою підприємств (підприємців) та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Для забезпечення організації готівкового грошового обігу Національний банк України здійснює ряд повноважень. Зупиняючись на визначенні порядку ведення касових операцій для банків, інших фінансових установ, підприємств і організацій, який регламентується Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 15 грудня 2004 р. № 637, необхідно виділити положення про те, що розрахунки готівкою суб'єктів підприємницької діяльності між собою та з фізичними особами проводяться як за рахунок коштів, одержаних із кас банків, так і за рахунок готівкової виручки та здійснюються через касу підприємств із веденням касової книги встановленої форми.

Варто наголосити, що сума готівкового розрахунку одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем) через їхні каси та через каси установ банків не повинна перевищувати 10 тис. грн протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами. Платежі понад установлену граничну суму проводяться виключно в безготівковому порядку. Кількість підприємств (підприємців), з якими проводяться розрахунки, протягом дня не обмежується. Необхідно опрацювати порядок оформлення касових операцій, ведення касової книги, обов'язки касира, види документів, за наявності яких здійснюються розрахунки готівкою підприємств (підприємців) між собою та з фізичними особами, тощо.

Правові засади організації грошового обігу в Україні, відносини з приводу функціонування банківських рахунків та порядку переказу коштів закріплюються Конституцією України, законами України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про поштовий зв'язок», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», іншими актами законодавства України та нормативно-правовими актами Національного банку України, а також Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів Міжнародної торгової палати, Уніфікованими правилами з інкасо Міжнародної торгової палати, Уніфікованими правилами по договірних гарантіях Міжнародної торгової палати та іншими міжнародно-правовими актами з питань переказу коштів. Для проведення переказу членами та учасниками платіжних систем можуть використовуватися кошти як у готівковій формі (формі грошових знаків), так і в безготівковій формі (формі записів на рахунках у банках). Грошові знаки випускаються у формі банкнот і монет, що мають зазначену на них номінальну вартість. Указ Президента України «Про грошову реформу в Україні» від 25 серпня 1996 р., яким було введено в обіг національну грошову одиницю – гривню, передбачав введення в обіг банкнот вартістю 1, 2,5, 10, 20 і 100 грн.

Безготівкові розрахунки – це грошові розрахунки, у яких платежі здійснюються без участі готівки шляхом перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача грошей або шляхом заліку взаємних вимог. Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» види безготівкових розрахунків визначаються законами та прийнятими на їх основі нормативно-правовими актами Національного банку України. Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (затвердженою постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 № 22 і зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 29.03.2004 за № 377/8976 (із змінами)) закріплюються загальні правила, форми і стандарти розрахунків юридичних і фізичних осіб та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків.

Під час вивчення питань щодо порядку відкриття, переоформлення, ведення та закриття рахунків в установах банків слід чітко уявляти правовий режим банківських рахунків різних видів, а також поняття, зміст, порядок укладання договору банківського рахунка.

Необхідно виходити з того, що рахунки для зберігання грошових коштів і здійснення всіх видів банківських операцій відкриваються в будь-яких банках України за вибором клієнта і за згодою цих банків.

Відповідно до ст.6 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 р., в редакції від 20.06.2007 р. банки мають право відкривати рахунки резидентам України (юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, фізичним особам), нерезидентам України (юридичним особам-інвесторам, представникам юридичних осіб в Україні та фізичним особам). Зазначені особи мають відкривати рахунки в будь-яких банках України відповідно до власного вибору для забезпечення господарської діяльності і власних потреб.

Порядок відкриття банками рахунків та їх режими визначаються Національним банком України і регулюється Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 12.11.2003 р. № 492, зі змінами, (далі – Інструкція).

Умови відкриття рахунків та особливості їх функціонування передбачаються в договорі, що укладається між банком і його клієнтом – власником рахунка. При цьому клієнти банку можуть відкривати лише один рахунок для формування статутного фонду господарського товариства (в іноземній та/або національній валюті) і один рахунок (в іноземній та/або національній валюті) за кожною угодою сумісної (спільної) діяльності без створення юридичної особи.

Чинним законодавством передбачено відкриття поточних, депозитних та інших рахунків у національній валюті. У зв'язку з цим варто звернути увагу на те, що до поточних рахунків у національній валюті належать:

- рахунки за спеціальними режимами їх використання, що відкриваються у випадках, передбачених законами України або рішеннями Кабінету Міністрів України;

- карткові рахунки (картрахунки), що відкриваються в порядку, передбаченому Інструкцією про порядок відкриття, використання й закриття рахунків у національній та іноземній валюті та Положенням про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій із їх застосуванням.

Опрацьовуючи положення щодо відкриття уповноваженими банками України рахунків в іноземній валюті, необхідно засвоїти правові основи відкриття та ведення уповноваженими банками України рахунків у іноземній валюті, зокрема: види банківських рахунків у іноземній валюті (поточні та депозитні); особливості

відкриття банками рахунків у іноземній валюті представництвами юридичних осіб – резидентів; режим поточних рахунків у іноземній валюті юридичних осіб-резидентів та їхніх відокремлених підрозділів; режим депозитних (вкладних) рахунків у іноземній валюті фізичних осіб; загальні положення відкриття таких рахунків фізичними особами-резидентами за межами України.

Крім того, слід розглянути порядок відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків ÷ резидентів і нерезидентів у іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях. У зв'язку з цим потребують розгляду правові засади відкриття та функціонування в уповноважених банках рахунків банків-кореспондентів у іноземній валюті та у гривнях (порядок відкриття кореспондентських рахунків і встановлення кореспондентських відносин; форми кореспондентських відносин з іноземними банками; угода про встановлення кореспондентських відносин; порядок ведення кореспондентських рахунків у іноземній валюті; режим кореспондентських рахунків у іноземній валюті; порядок ведення кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях, відкритих в уповноважених банках України; порядок переоформлення та закриття кореспондентських рахунків).

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Грошовий обіг на території України. Правові засади готівкових розрахунків.
2. Порядок відкриття та ведення рахунків в установах банків. Правовий режим банківських рахунків різних видів.
3. Правові засади безготівкових розрахунків.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Грошовий обіг на території України. Правові засади готівкових розрахунків.
2. Порядок відкриття та ведення рахунків в установах банків. Правовий режим банківських рахунків різних видів.
4. Правові засади безготівкових розрахунків.
5. Платіжні системи в Україні. Форми та види розрахунків, що застосовуються при проведенні переказу коштів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Платіжні документи, на підставі яких проводяться банківські розрахунки.
2. Правовий режим поточних, вкладних (депозитних), карткових, інвестиційних та інших видів банківських рахунків.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Який документ надає право відкривати та вести банківські рахунки фізичних та юридичних осіб?
  - а) ліцензія Верховної Ради України;
  - б) ліцензія Національного банку України;
  - в) договір між Національним банком України та банківськими установами;
  - г) патент Національного банку України;
  - д) паспорт громадянина.

2. Що належить до платіжних інструментів відповідно до чинного законодавства?
  - а) меморіальні ордери та акредитиви;
  - б) іноземну та національну валюту;
  - в) банківські метали та золото;
  - г) банкноти й монети;
  - д) всі зазначені засоби.

3. Платіжне доручення береться банком платника на виконання протягом:
  - а) календарних днів із дати його виписки;
  - б) календарних днів із дати його виписки;
  - в) 15 календарних днів із дати його виписки;
  - г) 3 операційних днів із дати його виписки;
  - д) строку, який зазначений в дорученні.

4. Банк бере на виконання платіжне доручення від платника за умови:
  - а) якщо сума платіжного доручення не перевищує суму, що є на його рахунку;
  - б) якщо сума цього платіжного доручення перевищує суму, що є на його рахунку;
  - в) якщо суми, що є на рахунку, недостатньо, але договором між банком і платником передбачено отримання таких платіжних доручень;
  - г) якщо таке доручення видає юридична особа;
  - д) якщо в дорученні вказано, що грошові кошти з рахунку платника потрібні для виплати заробітної плати.

5. Банк платника отримує платіжну вимогу-доручення від платника протягом:
  - а) 10 календарних днів із дати оформлення її одержувачем;
  - б) 15 календарних днів із дати оформлення її одержувачем;

- в) 20 календарних днів із дати оформлення її одержувачем;
  - г) 15 календарних днів із дати оформлення її отримувачем;
  - д) 10 календарних днів із дати оформлення її отримувачем.
6. Банк платника в разі здійснення примусового списання (стягнення) коштів приймає платіжні вимоги протягом:
- а) 10 календарних днів із дати їх складання;
  - б) 20 календарних днів із дати їх складання;
  - в) 30 календарних днів із дати їх складання;
  - г) місяця з дати їх складання;
  - д) 3 календарних днів з дати їх складання.
7. Банк стягувача в разі примусового списання (стягнення) коштів приймає платіжні вимоги протягом:
- а) 10 календарних днів із дати їх складання;
  - б) 15 календарних днів із дати їх складання;
  - в) 20 календарних днів із дати їх складання;
  - г) місяця з дати їх складання;
  - д) 3 календарних днів із дати їх складання.
8. Обмін розрахункового чека на готівку та отримання здачі з суми чека готівкою дозволяється здійснювати:
- а) підприємствам;
  - б) фізичним особам;
  - в) фізичним особам суб'єктам підприємницької діяльності;
  - г) юридичним особам резидентам України;
  - д) взагалі це заборонено.
9. Обмін розрахункового чека на готівку або отримання здачі з суми чека готівкою дозволяється здійснювати фізичним особам, але:
- а) не більше ніж 10% від суми цього чека;
  - б) не більше ніж 20% від суми цього чека;
  - в) не більше ніж 30% від суми цього чека;
  - г) не більше ніж 50% від суми цього чека;
  - д) взагалі це заборонено.
10. Строк дії розрахункового чека, який видається фізичній особі для одноразового розрахунку, становить:
- а) 1 місяць із дати його видачі;
  - б) 3 місяця із дати його видачі;
  - в) 6 місяців із дати його видачі;
  - г) до моменту здійснення розрахунку;
  - д) 1 рік.

Завдання

1. Письмово вказати а) види документів, на підставі яких проводяться розрахунки готівкою підприємств (підприємців) між

собою та з юридичними особами; безготівкові розрахунки; б) реквізити цих документів, визначені нормами відповідного законодавства.

2. Письмово розкрити режим фінансової відповідальності за порушення правил обігу готівки відповідно до Указу Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 12 червня 1995 р.

3. Розв'язати ситуаційне завдання:

Підприємство «Каштан», яке має поточний рахунок у комерційному банку «Фактор», надіслало до установи банку платіжне доручення з метою перерахування 200 тис. грн. на рахунок будівельної компанії «Інвестбуд». У реквізиті «Призначення платежу» цього платіжного доручення було вказано: «безоплатна фінансова допомога».

Якими мають бути дії комерційного банку «Фактор» в цьому випадку?

4. Користуючись положеннями «Правил визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України», затверджених Постановою Правління Національного банку України від 13.11.2013 р. № 1942/24474, заповнити таблицю 1. «Визначення платіжності та обмін банкнот і монет»:

Таблиця 1.

Визначення платіжності та обмін банкнот і монет

Платіжні банкноти (монети)		Неплатіжні банкноти (монети)
придатні до обігу	непридатні до обігу	

Реферати (есе), презентації

1. Загальні правила документообігу за безготівкових розрахунків.
2. Розрахунки із застосуванням платіжних доручень.
3. Розрахунки із застосуванням платіжних вимог-доручень.
4. Розрахунки платіжними вимогами в разі здійснення примусового списання (стягнення) коштів на підставі рішень судів та інших державних і недержавних органів.

Інформаційні джерела: 3-6, 30, 43-51, 66, 83.

* * *

Тема 7. Правове регулювання депозитних (вкладних) операцій банків

Основні терміни та поняття: вклад (депозит); депозитні операції банків; недоступність вкладів; операція репо; капітал банку; ощадний (депозитний) сертифікат; рефінансування банків.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Під час вивчення теми необхідно звернути увагу на правовий зміст і юридичний механізм здійснення депозитних операцій як виключно банківських операцій, оскільки відповідно до вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» інші фінансові установи операції із залучення вкладів проводити не мають права. Поглиблено слід розглянути поняття депозиту (вкладу), зміст, суб'єкти та об'єкти депозитної операції, а також види депозитів. При цьому, розглядаючи види депозитів, серед яких виокремлюють депозити до запитання та депозити на визначений строк, необхідно дослідити порядок укладання, виконання, основні реквізити та умови депозитного договору, а також на порядок випуску, оформлення, видачі й погашення ощадних (депозитних) сертифікатів як одного з видів цінних паперів. Слід також визначити, в яких випадках із залученням коштів відкриваються поточні, бюджетні, кореспондентські рахунки, а в яких – депозитні рахунки.

Потребує вивчення питання щодо відшкодування коштів вкладникам банків Фондом гарантування вкладів фізичних осіб у разі ліквідації банків та права вкладників тих банків, які сплачують відповідні збори до цього Фонду.

Важливим є питання й щодо правового режиму недепозитних операцій як інших джерел формування ресурсної бази банків (операції репо, рефінансування в Національному банку України, емісія цінних паперів власного боргу тощо).

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб як виключно банківські операції.
2. Поняття та види депозитів. Депозити до запитання та депозити на визначений строк.
3. Порядок укладання договору за строковим депозитом.
4. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, його правовий статус і компетенція.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб як виключно банківські операції.
2. Поняття та види депозитів. Депозити до запитання та депозити на визначений строк.
3. Порядок укладання договору за строковим депозитом.
4. Порядок випуску, оформлення, видачі й погашення ощадних (депозитних) сертифікатів.
5. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, його правовий статус і компетенція.
6. Правові засади здійснення недепозитних операцій банків як інших джерел формування його ресурсної бази.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Порядок випуску, оформлення, видачі й погашення ощадних (депозитних) сертифікатів.
2. Депозитні операції Національного банку України з комерційними банками.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Чек застосовується для здійснення розрахунків у:
  - а) безготівковій формі між юридичними особами;
  - б) безготівковій формі між юридичними особами, а також фізичними та юридичними особами;
  - в) готівковій формі між фізичними особами;
  - г) готівковій формі між юридичними особами, а також фізичними та юридичними особами;
  - д) готівковій формі між юридичними особами.
2. Проценти на вклад (депозит) нараховуються:
  - а) від дня надходження вкладу в банк до дня його повернення вкладнику або списання з вкладного (депозитного) рахунку вкладника за інших підстав;
  - б) від дня, наступного за надходженням вкладу в банк до дня, який передус його поверненню вкладнику або списанню з вкладного (депозитного) рахунку вкладника за інших підстав;

- в) від дня підписання вкладником договору банківського вкладу до дня повернення вкладу та процентів вкладнику;
- г) немає правильної відповіді.

3. До вкладних(депозитних) рахунків належать:

- а) рахунки за спеціальними режимами їх використання;
- б) поточні рахунки типу «Н» і типу «П»;
- в) поточні рахунки виборчих фондів;
- г) інвестиційні рахунки;
- д) пенсійні депозитні рахунки.

4. Визначення «...це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору» відповідає поняттю:

- а) депозит (вклад);
- б) банківський внесок;
- в) банківський рахунок;
- г) платіжне доручення;
- д) казначейське зобов'язання.

5. Банки відкривають своїм клієнтам поточні рахунки:

- а) за договором банківського рахунку;
- б) за договором банківського вкладу;
- в) за угодою сторін;
- г) за контрактом.

6. Банки відкривають своїм клієнтам депозитні рахунки:

- а) за договором банківського рахунку;
- б) за договором банківського вкладу;
- в) за угодою сторін;
- г) за контрактом.

7. Рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом в управління на встановлений строк або без зазначення такого строку під визначений

процент (дохід) і підлягають поверненню клієнту відповідно до законодавства України та умов договору, - це:

- а) поточний рахунок;
- б) вкладний (депозитний) рахунок;
- в) інвестиційний рахунок;
- г) накопичувальний рахунок.

8. У договорі банківського вкладу, зокрема, зазначаються (вказати неправильну відповідь):

- а) вид валютних операцій;
- б) вид банківського вкладу;
- в) сума, що вноситься або перераховується на вкладний (депозитний) рахунок;
- г) строк зберігання коштів (за строковим вкладом);
- д) розмір і порядок сплати процентів або доходу в іншій формі, умови перегляду їх розміру, відповідальність сторін.

9. Банк зобов'язаний надіслати повідомлення до відповідного контролюючого органу про відкриття або закриття поточного/вкладного (депозитного) рахунку такого клієнта:

- а) юридичної особи - резидента;
- б) відокремленого підрозділу;
- в) іноземного представництва, яке відповідно до законодавства України зобов'язане сплачувати податки і збори;
- г) фізичної особи - підприємця та фізичної особи, яка провадить незалежну професійну діяльність.*д) усі вище зазначені відповіді є правильними.

10. Нараховані проценти за вкладом (депозитом) фізичної особи відповідно до умов договору банківського вкладу можуть:

- а) перераховуватися на її поточний рахунок;
- б) зараховуватися на поповнення вкладу (депозиту);
- в) виплачуватися фізичній особі готівкою;
- г) усі вище зазначені відповіді є правильними.

Завдання

1. Письмово порівняти порядок відкриття вкладних (депозитних) рахунків фізичним особам та суб'єктам господарювання і використання коштів за цими рахунками.

2. Письмово надати порівняльну характеристику договору банківського депозиту і договору банківського кредиту.

Інформаційні джерела: 3-6, 30, 43-51, 66, 83.

* * *

Тема 8. Правове регулювання банківських кредитних відносин

Основні терміни та поняття: кредит; кредитор; кредитні операції; факторингові операції банків; лізингові операції банків; споживчий кредит; облікова ставка банківського процента (ставка рефінансування).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчаючи тему, необхідно звернути увагу на правові засади та юридичний механізм здійснення кредитних операцій банків як операцій банків із розміщення коштів.

Поглибленого розгляду потребують поняття «кредит», його форми та види, зміст кредитної операції, види забезпечення кредиту, а також суб'єкти кредитних відносин, кредитної операції та системи кредитних органів.

Розкриваючи зміст кредитної операції, необхідно звернути увагу на порядок укладання, основні реквізити та умови *кредитного договору* між банком і суб'єктом господарської діяльності, а також на права банків щодо здійснення контролю за виконанням позичальником цих умов, цільовим використанням кредиту, своєчасним і повним його погашенням.

У процесі розгляду основних умов кредитного договору доцільно виділити вимоги законодавства щодо встановлення в договорі відповідальності сторін за порушення його умов, також щодо обов'язку банку в кожному випадку неповернення кредиту та нарахованих відсотків за користування кредитом вирішувати питання про стягнення заборгованості у встановленому порядку, а у разі неможливості стягнення – порушувати в суді справу про банкрутство.

Слід також визначити, в якій формі (безготівковій, готівковій) і яким шляхом (шляхом сплати платіжних документів із *позичкового рахунка* або перерахуванням на розрахунковий рахунок позичальника) надаються кредити; а також розкрити, в якому порядку здійснюється погашення кредитів і нарахованих за ними відсотків.

Розглядаючи питання щодо основних принципів проведення кредитної політики, доцільно звернути увагу на те, що банки самостійно визначають порядок залучення та використання коштів, проведення кредитних операцій, встановлення рівня відсоткових ставок і комісійних винагород. Основними джерелами формування банківських кредитних ресурсів є власні кошти банків, залишки на розрахункових рахунках, залучені на депозитні рахунки, кошти юридичних і фізичних осіб, міжбанківські кредити та кошти, одержані від випуску цінних паперів.

Слід розглянути й правовий режим здійснення інших операцій банків, визначених у п. 3-7 ч. 2 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (факторингові, лізингові операції), які у ч. 1 ст. 49 даного Закону України також розглядаються як кредитні.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, призначення і види кредиту. Банківський кредит.
2. Кредитний договір та порядок його укладання. Відповідальність за порушення зобов'язань щодо кредитного договору.
3. Кредитування комерційних банків Національним банком України.
4. Іпотечне кредитування в Україні.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, призначення і види кредиту. Банківський кредит.
2. Кредитний договір та порядок його укладання. Відповідальність за порушення зобов'язань щодо кредитного договору.
3. Кредитування комерційних банків Національним банком України.
4. Іпотечне кредитування в Україні.
5. Кредитування молодіжних житлових програм.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Кредитна система України.
2. Види забезпечення кредитних зобов'язань.
3. Відповідальність за різні види порушення під час кредитування.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. До кредитних операцій банку належать:
  - а) здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені;

- б) надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;
- в) придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);
- г) лізинг;
- д) усі вищезазначені відповіді є правильними.

2. Обов'язок конкретного суб'єкта щодо здійснення грошового платежу може виникати на підставі:

- а) закону;
- б) рішення державного органу;
- г) договору;
- д) усі відповіді є правильними.

3. Опосередковано здійснювати кредитні операції з пов'язаними з банком особами:

- а) банкам дозволяється;
- б) банкам забороняється;
- в) це питання законодавчо не врегульоване;
- г) банкам дозволяється у визначених законом випадках.

4. Банк має право видавати бланкові кредити:

- а) за умов додержання економічних нормативів;
- б) за умов отримання ліцензії;
- в) за умови надання дозволу НБУ;
- г) за будь-яких умов.

5. Надання банком безпроцентних кредитів:

- а) забороняється у будь-яких випадках;
- б) забороняється, за винятком передбачених законом випадків;
- в) дозволяється за будь-яких умов;
- г) це питання законодавчо не врегульоване.

6. У разі несвоєчасного погашення кредиту банк має право:

- а) накладати арешт на майно;
- б) конфіскувати майно боржника;
- в) видавати наказ про примусову оплату боргового зобов'язання, якщо це передбачено угодою;

г) немає правильної відповіді.

7. Вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування на певних умовах, а також надання гарантій, поручительств, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, - це:

- а) валютні операції;
- б) боргові операції;
- в) кредитні операції;
- г) операції з цінними паперами.

8. Встановлений кредитним договором розмір процентів:

- а) не може бути змінений;
- б) не може бути збільшений банком в односторонньому порядку;
- в) може бути збільшений виключно за рішенням суду;
- г) може бути лише зменшений.

9. За юридичною природою кредитний договір є:

- а) консенсуальним;
- б) двостороннім;
- в) відплатним;
- г) усі відповіді є правильними.

10. Банківський кредит, який надається під заставу цінних паперів, - це:

- а) бланковий кредит;
- б) ломбардний кредит;
- в) незабезпечений кредит;
- г) стандартний кредит.

Завдання

1. Письмово визначте істотні умови кредитного договору відповідно до глави 71 Цивільного кодексу України та ч.2 ст.345 Господарського кодексу України.

2. Письмово розмежуйте кредитний договір і договір про надання споживчого кредиту.

Реферати (есе), презентації

1. Правові засади здійснення кредитних операцій для банківських депозитів.
2. Зміст і види кредитних операцій банків.
3. Принцип забезпеченості кредиту та його юридичний зміст.
4. Застава як один із видів забезпечення кредитних зобов'язань.
5. Зміст консорціумного кредиту.
6. Питання щодо укладання кредитних договорів між банком і суб'єктом господарської діяльності.

Інформаційні джерела: 4-6, 39, 43-51, 66, 69, 108.

* * *

Тема 9. Правове регулювання ринку цінних паперів

Основні терміни та поняття: цінні папери; акція; облігація; казначейське зобов'язання України; інвестиційний сертифікат; ощадний (депозитний) сертифікат; вексель; фондовий ринок (ринок цінних паперів); фондова біржа; депозитарій.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Ринок цінних паперів (далі – РЦП) – це частина ринку позикових капіталів, де здійснюються емісія, купівля-продаж цінних паперів та їх перепродаж. Через РЦП (банки, спеціальні кредитно-фінансові установи, фондову біржу) акумулюються кошти підприємств, банків, держави і населення, які спрямовуються на виробниче і невиробниче вкладення капіталів.

Слід розрізняти первинний і вторинний ринки цінних паперів. *Первинний РЦП* – це ринок, на якому реалізуються, продаються заново випущені цінні папери емітентом – державою, кредитно-фінансовими установами, підприємствами, компаніями. Первинне розміщення цінних паперів провадиться за підпискою або у формі безпосереднього продажу первинним покупцям.

Вторинний РЦП – це ринок без посередників, на якому здійснюються операції купівлі або продажу раніш випущених цінних паперів між особами, які не є первинними кредиторами і позичальниками. Організованим вторинним ринком виступає Фондова біржа, яка працює з корпоративними цінними паперами.

Студентам слід опрацювати нормативну базу щодо врегулювання РЦП. Фундаментальними інструментами законодавства про РЦП є

закони України від 23 лютого 2006 р. «Про цінні папери і фондовий ринок», від 30 жовтня 1996 р. «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», від 10 грудня 1997 р. «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні», від 5 квітня 2001 р. «Про обіг векселів в Україні». Правовому режиму цінних паперів у господарській діяльності присвячені гл. 14 ЦК України і гл. 17 ГК України, в яких визначено суть цінних паперів та їх види, умови і порядок їх випуску, порядок придбання цінних паперів суб'єктами господарювання, здійснення державного регулювання ринку цінних паперів.

Продовжуючи опрацьовувати тему, студентам слід зупинитися на правовому статусі суб'єктів ринку цінних паперів, до яких належать:

- емітенти – держава, в особі уповноваженого органу, Автономна Республіка Крим або міські ради, юридичні особи. Емітенти від свого імені випускають цінні папери і зобов'язуються виконувати обов'язки, що випливають з умов їх випуску (банки, фінансово-кредитні установи, підприємства, компанії);
- інвестори – фізичні або юридичні особи, резиденти і нерезиденти, які купуватимуть цінні папери від свого імені за свій рахунок з метою одержання доходу чи збільшення вартості цінних паперів або набуття відповідних прав, що надаються власнику цінних паперів згідно із чинним законодавством; інститути спільного інвестування (різні фонди);
- професійні учасники фондового ринку – суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють професійну діяльність на фондовому ринку. Це юридичні особи, які діють виключно на підставі ліцензій, виданих ДКЦПФР.

Більш детально варто зупинитися на характеристиці професійних учасників, які діють на ринку цінних паперів. До таких належать: зберігачі, депозитарії цінних паперів, реєстратори, номінальні утримувачі, торговці цінними паперами.

В Україні у цивільному обігу можуть перебувати такі групи цінних паперів:

- пайові цінні папери, що посвідчують участь їх власника у статному капіталі (крім інвестиційних сертифікатів), надають йому право на участь в управлінні емітентом і отримання частини прибутку, зокрема, у виді дивідендів, та частини майна у разі ліквідації емітента. До пайових цінних паперів належать: акції, інвестиційні сертифікати;

- боргові цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання. До боргових цінних паперів належать: облігації підприємств, державні облігації України, облігації місцевих позик, казначейські зобов'язання України, ощадні (депозитні) сертифікати, векселі;
- іпотечні цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів. До цих цінних паперів належать: іпотечні облігації, іпотечні сертифікати, заставні, сертифікати ФОН (сертифікати фондів операцій з нерухомості);
- приватизаційні цінні папери, що посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частини майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду;
- похідні цінні папери, механізми випуску та обігу яких пов'язаний із правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та (або) товарних ресурсів;
- товаророзпорядчі цінні папери, що надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, указаним у цих документах.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття ринку цінних паперів та його регулювання
2. Поняття і види цінних паперів.
3. Операції банків з цінними паперами.
4. Відповідальність за правопорушення на ринку цінних паперів

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Операції банків з цінними паперами.
2. Відповідальність за правопорушення на ринку цінних паперів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. До цінних паперів не належить:
  - а) акція;
  - б) банкнота;

- в) інвестиційний сертифікат;
- г) казначейське зобов'язання України;
- д) облігація.

2. Надання послуг щодо зберігання цінних паперів (сертифікатів цінних паперів) та/або обліку прав власності на цінні папери називається:

- а) діяльністю з ведення реєстру цінних паперів;
- б) банківською діяльністю;
- в) депозитарною діяльністю;
- г) господарською діяльністю щодо цінних паперів;
- д) підприємницькою діяльністю.

3. Цінні папери на пред'явника, що розміщуються виключно на добровільних засадах серед населення строком на десять років, засвідчують внесення їх власниками грошових коштів до бюджету і дають право на одержання фінансового доходу – це:

- а) довгострокові казначейські зобов'язання;
- б) середньострокові казначейські зобов'язання;
- в) облігації на пред'явника;
- г) акції на пред'явника ;
- д) правильно все вищевикладене.

4. Центральний депозитарій цінних паперів має право провадити окремі банківські операції на підставі:

- а) ліцензії, що видається у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку;
- б) ліцензії на здійснення окремих банківських операцій, що видається у встановленому Національним банком України порядку;
- в) власного рішення;
- г) дозволу Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України.

5. Короткострокові облігації внутрішніх державних позик України – це:

- а) облігації з терміном обігу до 1 року з відсотковою ставкою доходу у розмірі 0%;
- б) облігації з терміном обігу до 2 років з відсотковою ставкою доходу у розмірі 0%;

- в) облігації з терміном обігу до 1 року з відсотковою ставкою доходу у розмірі 1%;
- г) облігації з терміном обігу до 1 року з відсотковою ставкою доходу у розмірі 2%.

6. Неемісійні цінні папери за формою випуску можуть бути:

- а) лише ордерними;
- б) тільки на пред'явника;
- в) ордерними або на пред'явника;
- г) вексельними.

7. Цінні папери за формою випуску можуть бути:

- а) на пред'явника;
- б) іменні;
- в) ордерні;
- г) усі вищезазначені відповіді є правильними.

8. До цінних паперів не належить:

- а) вексель;
- б) чек;
- в) заставна;
- г) облігація;
- д) платіжне доручення.

9. Цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника на одержання зі спливом встановленого строку суми вкладу та процентів у банку, який його видав, – це:

- а) казначейське зобов'язання;
- б) облігація;
- в) вексель;
- г) ощадний сертифікат.

10. Ощадні (депозитні) сертифікати можуть бути іменними або на пред'явника та існують:

- а) виключно у документарній формі;
- б) виключно у бездокументарній формі;
- в) у документарній та бездокументарній формі;
- г) немає правильної відповіді.

Завдання

1. Письмово визначити правовий статус Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.
2. Письмово вказати, яка відповідальність настає за правопорушення на ринку цінних паперів.

Реферати (есе), презентації

1. Правовий статус фондової біржі.
2. Правове регулювання депозитарної діяльності.
3. Правове регулювання договору управління цінними паперами.
4. Законодавство України про обіг векселів.

Інформаційні джерела: 4-6, 10, 21, 24, 31, 43-50, 62, 66, 95.

* * *

Тема 10. Правові засади здійснення банками валютних операцій та валютного контролю

Основні терміни та поняття: валютні цінності; валюта України (гривня); іноземна валюта; пункт обміну іноземної валюти.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

У процесі вивчення теми передусім необхідно звернути увагу на те, що характерною рисою законодавства у сфері валютного регулювання та валютного контролю, що складається з великої кількості нормативно-правових актів, є його надзвичайна мінливість, що, зумовлюється перехідним етапом суспільного розвитку, тими бурхливими соціально-економічними та політичними змінами, які відбуваються в країні у період становлення соціальних відносин нового типу.

Виходячи з цього, під час опрацювання нормативних засад у даній сфері слід детально проаналізувати такі положення:

- правовий статус НБУ як уповноваженої державної установи в застосуванні законодавства України про валютне регулювання та валютний контроль;

- правовий статус уповноважених банків, які здійснюють контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами й нерезидентами через ці банки;
- відповідальність за порушення валютного законодавства;
- правовий режим операцій із валютними цінностями (право власності на валютні цінності; статус валюти України, порядок використання надходжень в іноземній валюті; ліцензії НБУ; порядок організації торгівлі іноземною валютою; порядок організації розрахунків у іноземній валюті; зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна; звітність про валютні операції);
- правове регулювання розрахунків за експортно-імпортними операціями (порядок здійснення контролю за дотриманням резидентами законодавчо встановлених термінів розрахунків за експортно-імпортними операціями; відповідальність за порушення законодавчо встановлених термінів розрахунків за експортно-імпортними операціями);
- правові основи використання готівкової іноземної валюти на території України (використання готівкової іноземної валюти з власних поточних рахунків юридичними особами-резидентами та розташованими на території України представництвами юридичних осіб-нерезидентів – на відрядження за кордон, представницькі та експлуатаційні витрати, для оплати праці працівників-нерезидентів, які працюють в Україні за контрактом, для відшкодування фізичним особам втрат у разі виникнення форс-мажорних обставин та ін.; використання на території України готівкової іноземної валюти як засобу платежу або як застави – на територіях митниць, вокзалів, аеропортів та портів тощо; використання готівкової іноземної валюти як засобу платежу в разі здійснення торгівлі та надання послуг на транспортних засобах під час їх перебування за кордоном);
- правове регулювання переказу іноземної валюти за рахунок особистих коштів фізичних осіб і переміщення готівкових валютних цінностей через митний кордон України (випадки, коли здійснюється переказ іноземної валюти за межі України фізичними особами; порядок здійснення переказу іноземної валюти за межі України за рахунок особистих коштів фізичних осіб; індивідуальна ліцензія на здійснення переказу іноземної валюти за кордон України фізичною особою; переміщення іноземної валюти через митний кордон України; вивезення іноземної валюти за межі України фізичними особами; ввезення іноземної валюти в Україну фізичними особами на

транспортних засобах; пересилання іноземної валюти та чеків за межі України);

– правові основи операцій купівлі-продажу іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України (структура міжбанківського валютного ринку України; порядок та умови торгівлі іноземною валютою; валютна позиція, документи, які вважаються підставою для купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України; режим та строки використання придбаної іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України; обов'язковий продаж резидентами частини надходження в іноземній валюті;

– правові основи порядку та умов видачі резидентам України – суб'єктам підприємницької діяльності погодження НБУ на переказ коштів у національній та іноземній валюті за межі України за договорами, які передбачають виконання робіт і надання послуг нерезидентами.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Функції банківської системи у сфері валютного регулювання і валютного контролю.
2. Правові засади здійснення операцій з валютними цінностями.
3. Поняття та види операцій з валютними цінностями.
4. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Функції банківської системи у сфері валютного регулювання і валютного контролю.
2. Правові засади здійснення операцій з валютними цінностями.
3. Поняття та види операцій з валютними цінностями.
4. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Порядок організації торгівлі іноземною валютою.
2. Зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна.
3. Звітність про валютні операції.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Банківські рахунки в іноземній валюті поділяються на:

- а) поточні і депозитні(вкладні);
- б) поточні і кореспондентські;
- в) депозитні(вкладні) і кореспондентські;
- г) поточні і кредитні;
- д) депозитні(вкладні) і кредитні.

2. До валютно-обмінних операцій належать:

- а) купівля у фізичних осіб - резидентів і нерезидентів готівкової іноземної валюти за готівкові гривні;
- б) продаж фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти за готівкову гривню;
- в) зворотний обмін фізичним особам-нерезидентам невикористаних готівкових гривень на готівкову іноземну валюту;
- г) купівля-продаж дорожніх чеків за готівкову іноземну валюту, а також купівля-продаж дорожніх чеків за готівкові гривні;
- д) державна реєстрація банку з іноземним капіталом.

3. Які операції не належать до валютних:

- а) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- б) операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу;
- в) операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України валютних цінностей;
- г) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності.

4. Які операції не належать до валютних:

- а) операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу;
- б) операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України валютних цінностей;
- в) операції, пов'язані з ввезенням на територію України дорогоцінних товарів;
- г) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності.

5. Національний банк України видає такі види ліцензії на здійснення валютних операцій:

- а) індивідуальні та генеральні;

- б) індивідуальні та колективні;
- в) основні та додаткові;
- г) загальні та спеціальні.

6. Фінансовий контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами на території України, здійснює:

- а) Національний банк України;
- б) Державна фіскальна служба України;
- в) Міністерство фінансів України;
- г) Рахункова палата України.

7. Контроль за додержанням правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України здійснює:

- а) Міністерство інфраструктури України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) Національний банк України.

8. Порядок ввезення, переказування і пересилання з-за кордону, а також вивезення, переказування і пересилання за кордон резидентами і нерезидентами валюти України визначається:

- а) Національним банком України;
- б) Верховною Радою України;
- г) Кабінетом Міністрів України;
- д) Міністерством фінансів України.

9. Встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют здійснює:

- а) Верховна Рада України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Національний банк України;
- г) усі разом.

10. Офіційний курс гривні до іноземних валют та банківських металів встановлюється для вільно конвертованих валют:

- а) щоденно;
- б) 1 раз на тиждень;
- в) 1 раз на місяць;
- г) 2 рази на місяць.

Завдання

10.1. Розробити структурно-логічну схему «Система органів та агентів валютного контролю».

10.2. Розв'язати ситуаційне завдання:

Під час попереднього розслідування по кримінальній справі слідчим відповідно до Кримінального процесуального кодексу України було обрано запобіжний захід до підозрюваного у вигляді застави. В якості застави слідчим прийнято від підозрюваного 20 тис. доларів США, про що складено «Протокол прийняття застави»

Чи правомірні дії слідчого?

10.3. Користуючись нормативно-правовими актами зі списку використаної літератури, заповнити таблицю 10.3 «Суб'єкти валютного регулювання» за зразком:

Таблиця 10.3

Суб'єкти валютного регулювання

Суб'єкти валютного регулювання	Повноваження
Кабінет Міністрів України	1) визначає та надає на затвердження Верховної ради України ліміт зовнішнього державного боргу України; 2) бере участь у складанні платіжного балансу України; 3) забезпечує формування та виступає розпорядником Державного валютного фонду України
Рада Міністрів АРК, місцеві державні адміністрації, виконавчі комітети місцевих рад	
Національний банк України	
Державна фіскальна служба України	
Міністерство інфраструктури України	
Банківські установи	

10.4. Розв'язати ситуаційне завдання:

Громадяни України Іванов і Петров уклали договір позики на суму 50 тис. доларів США.

Чи є дійсною ця угода? Чи є необхідним у такому випадку одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України?

Реферати (есе), презентації

1. Ліцензування валютних операцій банків.
2. Повноваження Національного банку України у сфері валютного регулювання та контролю.
- 3.
4. Адміністративна відповідальність за порушення валютного законодавства.
5. Кримінальна відповідальність за порушення валютного законодавства.

Інформаційні джерела: 3-6, 17, 22, 23, 27, 34, 35, 39, 40, 43-50, 66, 94, 96, 99.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується разом зі складанням рубіжного чи підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Ця група завдань носить науково-дослідницький характер, спонукає до якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів, рекомендована тим з них, хто опанував базовий зміст навчальної програми і має здібності та інтерес до такої роботи. Ці завдання складають варіативну частину модуля і їх виконання заохочується додатковою сумою балів.

Перелік індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів:

1. Написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми.
2. Підготовка презентацій з визначених питань.
3. Підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції.
4. Участь у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда» (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).
5. Участь у роботі наукового гуртка «Ін Юре» (підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні гуртка).
6. Підготовка публікації в наукових виданнях.
7. Оформлення сценарного плану дидактичної гри.

Методичні рекомендації до виконання індивідуальних навчально-дослідних

Однією із форм індивідуальної творчої роботи є написання та захист реферату.

Робота над рефератом складається із наступних етапів: вибір теми на основі тематики, затвердженої кафедрою; накопичення інформаційного матеріалу; підготовка та написання реферату; захист реферату.

Реферат повинен мати наступну структуру:

- план;
- короткий вступ;

- виклад основного змісту теми;
- висновки;
- список використаної літератури.

План – це логічна основа реферату, від нього залежить структура, зміст, логічний зв'язок частин реферату. Розробка плану розпочинається з ознайомлення з відповідною літературою, на основі якої складається попередній план з 2-3 пунктів. План не слід занадто деталізувати – в ньому даються основні, центральні питання теми у логічній послідовності. Доцільно попередньо складений план реферату узгодити на консультації із викладачем.

Маючи попередній план, необхідно звернутися до бібліографії. Суттєву допомогу в ознайомленні із бібліографією можуть надати бібліотечні каталоги (алфавітний, систематичний, предметний), довідкова література (енциклопедії, словники, статистичні збірники), наукова та періодична література (монографії, журнали, газети).

Основному тексту в рефераті передують вступ. У ньому необхідно показати значення, актуальність проблеми, яка розглядається, обґрунтувати вибір теми, сформулювати основну мету, яка буде розкрита в рефераті.

В основній частині роботи велику увагу слід приділити глибокому теоретичному аналізу як теми в цілому, так і окремих її питань, правильно ув'язати теоретичні положення із практикою, розкрити матеріал у відповідності зі складеним планом.

Виклад основних питань завершується короткими висновками, де узагальнюються найважливіші положення, розглянуті в рефераті.

Реферат повинен бути написаний грамотно, без помилок, повторів, скорочень.

Важливе значення має правильне оформлення реферату. На титульному аркуші необхідно вказати назву вищого навчального закладу, факультету, реферату, групу, своє прізвище та ініціали, прізвище керівника. На наступному аркуші наводиться план реферату із наведенням сторінок відповідних розділів.

Зазначені у тексті цитати повинні відповідати посиланням на джерела, з яких вони наведені та оформлені таким чином: [1, с. 25], де перша цифра – номер джерела за списком використаної літератури, а друга вказує на номер сторінки. Текст реферату повинен бути набраний на комп'ютері з одного боку аркушу формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 14, поля: верхнє та нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 10 мм, 1,5 інтервал. Кожний розділ плану розпочинається з нової

сторінки. Сторінки повинні бути пронумеровані у правому верхньому куті. Обсяг реферату 12-15 сторінок .

У кінці реферату наводиться список використаної літератури (8-10 джерел), розташованої в алфавітному порядку за прізвищем автора, з наведенням назви праці (статті), видавництва, року видання та загальної кількості сторінок по кожному літературному джерелу.

Підготовлений реферат захищається на семінарському або індивідуальному занятті. Аргументом для підготовки до захисту реферату є позитивна рецензія наукового керівника, в іншому випадку його необхідно доопрацювати відповідно до наданих в ній рекомендацій. Реферат не допускається до захисту, якщо текст реферату є компіляцією тексту підручника; основні питання не розкрито або викладено фрагментарно; текст містить помилки; реферат оформлено неправильно.

Підготовка до захисту реферату включає усунення недоліків та помилок, вказаних у рецензії та складання короткого резюме реферату (визначення важливих понять, фактів, формулювання висновків), що буде сприяти закріпленню матеріалу в пам'яті і вільному його викладу під час захисту.

Рекомендована тематика наукових рефератів:

1. Сутність банківського права та його місце в системі національного права.
2. Регулювання банківської діяльності шляхом поєднання імперативного методу (методу владних приписів) і диспозитивного методу (методу рівності сторін).
3. Зміст банківських правовідносин.
4. Становлення та розвиток банківського законодавства України
5. Співвідношення банківського права та банківського законодавства.
6. Міжнародне співробітництво у сфері правового регулювання банківської діяльності
7. Регулятивний капітал банку та його призначення
8. Скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку як один із заходів впливу НБУ.
9. Відкликання ліцензії та ініціювання процедури ліквідації банку як захід впливу НБУ.
10. Порядок застосування заходів впливу та санкцій за порушення банківського законодавства.

11. Становлення та розвиток банківської системи України.
12. Правові засади забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.
13. Загальні правила документообігу за безготівкових розрахунків.
14. Розрахунки із застосуванням платіжних доручень.
15. Розрахунки із застосуванням платіжних вимог-доручень.
16. Розрахунки платіжними вимогами в разі здійснення примусового списання (стягнення) коштів на підставі рішень судів та інших державних і недержавних органів.
17. Правові засади здійснення кредитних операцій для банківських депозитів.
18. Зміст і види кредитних операцій банків
19. Принцип забезпеченості кредиту та його юридичний зміст.
20. Застава як один із видів забезпечення кредитних зобов'язань.
21. Зміст консорціумного кредиту.
22. Правове регулювання договору управління цінними паперами.

Рекомендована тематика презентацій:

1. Імплементация джерел міжнародного права у банківське право в Україні.
2. Державна реєстрація банків як суб'єктів господарської, зокрема підприємницької, діяльності.
3. Установчі документи банків або банківських об'єднань.
4. Договір управління цінними паперами як різновид договору управління.
5. Ліцензування валютних операцій банків.
6. Адміністративна відповідальність за порушення валютного законодавства.
7. Кримінальна відповідальність за порушення валютного законодавства.

Поширеною формою індивідуальної роботи є участь у роботі правознавчого дискусійного клубу «Феміда» (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).

Підготовку доповіді рекомендується здійснювати за такими етапами:

- вибір теми доповіді;
- підбір літератури та інших джерел;
- визначення форми і структури доповіді;

– підготовка тексту доповіді.

Обрати тему доповіді можна самостійно або із запропонованого кафедрою правознавства переліку і повідомити про це викладача, обраного в якості консультанта (керівника). Тема роботи визначається в межах загальної проблеми дискусії, запропонованої Радою клубу «Феміда» і затвердженою кафедрою правознавства. Тема доповіді не обов'язково повинна бути цілком юридичною за змістом, але містити певні правові аспекти питань, що пропонуються до розгляду. Важливо, щоб тема була актуальною, становила інтерес під кутом зору ситуації в українському суспільстві та світі і, безперечно, цікавою для самого доповідача. Також при визначенні теми слід враховувати доступність (насамперед, наявність у бібліотеці) необхідних для розгляду відповідної теми правових і літературних джерел. Отже, остаточний варіант теми доповіді доцільно формулювати разом з викладачем-консультантом.

Роботу над темою слід почати з підбору літератури – ознайомлення з підручниками, навчальними посібниками, науковими монографіями, статтями у збірниках і періодичних виданнях, нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, матеріалами юридичної практики тощо. У разі потреби варто звернутися за рекомендаціями до викладача (щодо кількості і якості джерел, необхідних для належного розкриття відповідної теми). У процесі вивчення літератури доцільно робити виписки і записи, поступово формуючи матеріал з окремих питань доповіді. Оскільки доповідь призначена для використання під час дискусії, для її підготовки рекомендується широко використовувати публіцистичні матеріали, особливо ті, що написані «живою» мовою.

При оформленні матеріалів доповіді необхідно дотримуватись певних правил оформлення. Текст доповіді повинен включати титульну сторінку, план та інші структурні частини, передбачені планом. План подається на другій сторінці роботи і повинен включати: «Вступ» (у ньому визначаються актуальність обраної теми, її взаємозв'язок із загальною проблемою дискусії і мета, якої студент намагатиметься досягти, розглядаючи цю тему); основну частину роботи, що складається з декількох розміщених у певній логічній послідовності питань відповідно до змісту теми; «Висновок» (у ньому підводиться підсумок досягнення визначеної у вступі роботи мети, чітко окреслюється власне ставлення до проблеми, що є предметом

дискусії, розкриваються практичні способи вирішення цієї проблеми); «Список літератури».

Робота повинна бути написана грамотно, розбірливим почерком або надрукована. Відповіді подаються відповідно до нумерації питань плану роботи і починаються із заголовків. Сторінки необхідно пронумерувати і скріпити. Обсяг тексту доповіді –10-12 сторінок на папері формату А-4 (210x297). При цьому обсяг вступу повинен складати не більше 1 сторінки, а висновку – 2 сторінок. На титульній сторінці необхідно вказати: назву навчального закладу, тему роботи, прізвище, ім'я, по-батькові студента, номер групи, прізвище та ініціали викладача-консультанта, рік і місце написання роботи.

Текст доповіді повинен містити посилання на використані літературні джерела. Цитати з використаних джерел необхідно брати в лапки і давати точні і повні посилання на ці джерела. Посилання робляться у вигляді зносок (в нижній частині сторінки). Зноски подаються за існуючими бібліографічними правилами (автор, назва роботи, місце і рік видання, номер сторінки). Посилання повинні бути пронумеровані. В кінці роботи з додержанням бібліографічних правил подається список використаних правових джерел та літератури у такій послідовності: 1) нормативно-правові акти та інші правові документи (подаються за юридичною силою і датою прийняття); 2) література (подається в алфавітному порядку); 3) інші матеріали.

Оцінка рівня знань при перевірці виконання індивідуальних завдань:

– написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми

5 балів – у рефераті містяться елементи наукової творчості, виклад матеріалу характеризуються ґрунтовністю аналізу матеріалу на основі глибоких знань правих джерел і наукової літератури, вільного володіння матеріалом теми, наявністю власних суджень та самостійністю висновків, робота має логічну та оригінальну структуру, її оформлення повністю відповідає встановленим вимогам.

4 бали – у рефераті повно розкриті питання теми, студент продемонстрував розуміння та вільне володіння матеріалом, але відсутні елементи наукової творчості.

3 бали – питання теми розкриті на достатньому рівні, але студент не володіє вільно матеріалом, не розуміє або не може пояснити окремі теоретичні положення.

– підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції; підготовка доповіді для участі у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда», підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні наукового гуртка «Ін Юре».

15 балів – відповідь студента є теоретично правильною, обґрунтованою, вичерпною; студент демонструє знання основної літератури та апелює до основних нормативно-правових актів, ознайомлення з додатковими інформаційними джерелами; викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення і висновки; наводить приклади вирішення типових практичних ситуацій у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

10 балів – відповідь студента є загалом правильною; студент демонструє знання навчального матеріалу та основної літератури; викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення і висновки, але не наводить прикладів вирішення типових практичних ситуацій у контексті тематичного теоретичного матеріалу, припускається незначних помилок у формулюванні термінів, вирішенні практичних завдань.

0 балів – відповідь студента є неправильною або відсутня, або допущені грубі помилки, які свідчать, що студент не засвоїв навчальний матеріал, не вміє розв'язати елементарних практичних ситуацій.

Студентам, які беруть участь в поза навчальній науковій роботі – в роботі наукової конференції, підготовці наукових публікацій та ін. – нараховуються додаткові бали за результатами поточного контролю. При цьому загальна кількість балів, що вноситься до відомості за поточну роботу не перевищуватиме 100 балів.

Виконання цих завдань розраховано на встигаючого студента і рекомендовано студентам, які опанували базовий зміст навчальної програми і мають здібності та інтерес до наукової роботи. Враховуючи рівень складності цих завдань, студент не може виконати більше двох з них протягом семестру.

ПОРЯДОК І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Поточне оцінювання знань студентів

Оцінювання (визначення рейтингу) навчальної діяльності студента з навчальної дисципліни «Банківське право» здійснюється за модульно-рейтинговою системою.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання змістових модулів, а оцінювання якості його роботи та рівня здобутих знань, умінь і навичок здійснюється за рейтинговою системою.

Рейтингове оцінювання знань студента – це система, яка передбачає перехід від констатуючого до накопичувального статусу балів. Необхідною умовою рейтингової системи є її багатобальність.

Студентом накопичуються бали за різні форми і види роботи.

20 б. – за усі відвідані лекційні та практичні заняття (за умови наявності конспекту),

1-2 б. – захист виконаного домашнього завдання,

0-3 б. – обговорення теоретичного питання на практичному занятті,

0-2 б. – постановка та розкриття проблемного питання,

0-2 б. – виконання навчальних завдань

0-5 б. – доповіді з рефератами, есе та їх обговорення,

1-15 б. – участь у конкурсах наукових робіт, наукових конференціях, публікація тез та статей (залежно від досягнень, зайняття призових місць, рівня конкурсу тощо) (додаткові бали).

Середня оцінка за практичне заняття – 5 балів. Вона може не обмежуватися у разі виконання студентом творчих додаткових завдань. Обмеження вводяться з метою рівномірного розподілу балів між усіма студентами, які прагнуть отримати максимальний бал. Обов'язком викладача є забезпечення дидактичними завданнями усіх студентів, які бажають і можуть набрати максимальний бал. Викладач рівномірно розподіляє завдання між студентами.

Приклад: відповідь – 3 б. + завдання для самостійної роботи – 1 б. = 4 бали

Перелік завдань для самостійної роботи наведено після кожної теми практичного заняття, а їх виконання є частиною оцінки з навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання усної відповіді студента на практичному занятті:

4-3 б. – вичерпна і глибока відповідь на питання практичного заняття. Студент виявив всебічне, систематичне й глибоке знання матеріалу, глибоко засвоїв основну й додаткову літературу з теми, рекомендовану планом. Доповідає активно й упевнено, не прив'язаний до конспекту. Відповідь вирізняється багатством і точністю використаних термінів. Матеріал викладається послідовно й

логічно. У розумінні та викладі навчального матеріалу студент виявляє науковий підхід і творчі здібності. Після завершення доповіді відповідає на всі питання викладача та товаришів. (При цьому викладач має право поставити до трьох коротких питань за темою заняття загалом, а не лише з питання, яке висвітлював студент).

3-2 б. – студент виявляє достатньо повне знання матеріалу, не припускається у відповіді суттєвих неточностей, засвоїв основну літературу, рекомендовану викладачем у плані практичного заняття. Дає відповіді на запитання викладача та одногрупників. Часто звертається до конспекту.

2 б. – студент виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і роботи за спеціальністю. Доповідач прикутий до конспекту, припускається помилок. Матеріал частково розкриває проблему. Відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньою допомогою виправити їх.

1 б. – студент відповідає, читаючи з конспекту (ксерокопії), без допомоги якого у матеріалом володіє не достатньо, допускає принципові помилки. Матеріал не розкриває проблему. Відповідає на поставлені запитання тільки зі сторонньою допомогою.

0,5 б. – студент читає з конспекту. Матеріал розкриває проблему поверхово чи фрагментарно. На запитання викладачів та студентів відповіді не може.

0 б. – відповіді немає або вона абсолютно не розкриває сутності питання.

Отримані бали складають предметний та загальний рейтинг студента.

Однією з найважливіших вимог, що висувуються до навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців за кредитно-модульною системою організації навчального процесу є інформаційно-дидактичне забезпечення всіх елементів навчального плану. Особливу увагу необхідно приділити методичному забезпеченню організації самостійної роботи та виконанню індивідуальних завдань студента.

Оцінювання самостійної роботи студента здійснюється шляхом перевірки його робочого зошита, де виконуються завдання, передбачені планом самостійної роботи, а також під час поточного тестування чи співбесіди, у ході яких викладач визначає загальний рівень засвоєння студентом вузлових питань кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання (1-2 бали) (зокрема, під час практичних занять). Використання тестів для поточного контролю дозволяє раціонально використовувати навчальний час і виключити суб'єктивний підхід до оцінки навчальних досягнень студента.

Водночас, у рамках навчального навантаження студента з навчальної дисципліни «Банківське право» передбачено 2 години на

виконання *індивідуального навчально-дослідного завдання*, тобто на написання есе, реферату чи підготовку презентації в аудиторії. Наголошуємо на тому, що індивідуальна робота студента може *не дробитися на модулі*, а виконуватися упродовж усього часу вивчення дисципліни, що сприяє її інтегральному характеру, дозволяє студентам глибше зосередитися на проблемі, що їх цікавить.

Для ґрунтового вивчення навчальної дисципліни «Банківське право» слід самостійно виконати всі дидактичні завдання, передбачені її програмою та відповідним методичним забезпеченням (підготовка словника основних понять і термінів, тезовий виклад відповідей на теоретичні питання, письмове виконання практичних завдань для самостійної роботи). У додатковому контролі засвоєння студентом кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання, потреби не має, оскільки цю функцію виконує контроль (поточна модульна робота). У ній рівномірно представлений увесь навчальний матеріал модуля.

Поточна модульна робота (ПМР) складається із різнорівневих завдань, серед яких основну масу складають тестові. Тестові завдання з курсу «Банківське право», орієнтовані на системну контекстну інтерпретацію тієї чи іншої правової норми чи конструкції, функціонально спрямовані на розвиток професійного мислення. Засвоєні студентом знання, якими він оперує шукаючи правильну відповідь на питання тестового завдання, є необхідною передумовою виконання останнього, а не самоціллю тестування.

Приклад побудови завдань для поточної модульної роботи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Кафедра правознавства
Поточна модульна робота
з навчальної дисципліни «Банківське право»

Модуль 1. Загальна частина банківського права Варіант № 1

Теоретичні питання:

1. Система банківського права. Норми банківського права.
2. Банківські правовідносини: поняття та склад.

Тестові завдання:

1. Що є основною метою діяльності Національного банку України:
  - а) одержання прибутку;
  - б) одержання дивідендів;
  - в) забезпечення стабільності грошової одиниці України;
  - г) складання міжнародних фінансових угод.
2. Мінімальна кількість учасників місцевого (у межах області) кооперативного банку має бути не менше за:
  - а) 35 осіб;
  - б) 40 осіб;
  - в) 45 осіб;
  - г) 50 осіб.
3. Хто не може бути учасником банку:
  - а) фізичні особи;
  - б) Кабінет Міністрів України;
  - в) благодійні організації;
  - г) резиденти та нерезиденти.
4. Свідоцтво про державну реєстрацію банку видається протягом:
  - а) 3 робочих днів;
  - б) 5 робочих днів;
  - в) місяця;
  - г) одразу при державній реєстрації.
9. Мінімальний розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку не може бути менше:
  - а) 300 млн грн;
  - б) 450 млн грн;
  - в) 750 млн грн.
  - г) 500 млн грн.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Модуль 1. Загальна частина банківського права

1. Поняття і предмет банківського права.
2. Методи правового регулювання банківської діяльності в Україні.
3. Місце банківського права в системі національного права.
4. Принципи банківського права.
5. Система банківського права.
6. Норми банківського права.
7. Банківські правовідносини: поняття та склад.
8. Банк як інститут фінансово-кредитної системи.
9. Поняття та особливості банківської діяльності.
10. Банківські операції, банківські угоди та банківські послуги: поняття та співвідношення.
11. Види банківських правовідносин.
12. Джерела банківського права.
13. Поняття та особливості банківського законодавства.
14. Систематизація банківського законодавства.
15. Конституційні засади функціонування і розвитку банківської системи України.
16. Місце та роль рішень Конституційного Суду України у правовому регулюванні відносин, що виникають у сфері банківської діяльності.
17. Законодавче регулювання банківських відносин.
18. Підзаконні нормативні акти в системі банківського законодавства. Нормативно-правові акти Національного банку України.
19. Локальні акти банків та небанківських фінансових установ.
20. Поняття та склад банківської системи України.
21. Національний банк України як центральний банк України, особливий центральний орган державного управління.
22. Організаційно-функціональна структура Національного банку України.
23. Функції Національного банку України.

24. Організація роботи Національного банку України.
25. Склад, порядок формування та повноваження Ради Національного банку України.
26. Склад, порядок формування та повноваження Правління Національного банку України.
27. Взаємовідносини Національного банку України з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України.
28. Місце банків у структурі банківської системи та їхня роль у механізмі функціонування фінансової системи держави.
29. Порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їхніх філій, представництв та відділень.
30. Підстави та умови реорганізації, припинення діяльності комерційних банків.
31. Організаційно-функціональна структура комерційних банків.
32. Організаційно-правові форми банку.
33. Особливості правового статусу державного банку.
34. Особливості правового статусу кооперативного банку.
35. Функції, основні види операцій та послуг комерційних банків.
36. Банківські об'єднання, їх види, порядок створення та державної реєстрації.
37. Поняття, мета, види та заходи банківського регулювання та банківського нагляду.
38. Співвідношення банківського регулювання та банківського нагляду.
39. Методи банківського регулювання.
40. Надання дозволів та ліцензій на здійснення банківських операцій.
41. Інспекційні перевірки банків.
42. Правові засади застосування санкцій впливу за порушення банківського законодавства.
43. Організація, підстави та обсяг банківського нагляду.
44. Критерії віднесення банку до проблемних та неплатоспроможних.
45. Поняття банківської таємниці.
46. Порядок розкриття банківської таємниці.
47. Співвідношення понять «банківська таємниця» та «комерційна таємниця банку».

Модуль 2. Особлива частина банківського права

48. Грошовий обіг на території України. Форми та види розрахунків, що застосовуються при проведенні переказу коштів.
49. Форми та способи безготівкових розрахунків.
50. Порядок відкриття та ведення рахунків в установах банків. Правовий режим банківських рахунків різних видів.
51. Порядок здійснення безготівкових розрахунків у національній валюті.
52. Правове регулювання касових операцій в установах банків.
53. Правила ведення касових операцій клієнтів банків. Ліміт касової готівки.
54. Повноваження Національного банку щодо організації готівкового грошового обігу.
55. Відповідальність за порушення законодавства у сфері обігу готівки.
56. Поняття та види платіжних систем.
57. Принципи функціонування системно важливих платіжних систем.
58. Поняття та порядок відкриття кореспондентських рахунків комерційними банками в інших банках.
59. Порядок здійснення контролю за кореспондентськими рахунками комерційних банків.
60. Організація міжбанківських розрахунків в Україні.
61. Договір банківського рахунка.
62. Договір банківського вкладу (депозиту).
63. Приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб як виключно банківські операції.
64. Поняття та види депозитів.
65. Депозити до запитання та депозити на визначений строк.
66. Порядок укладання договору за строковим депозитом.
67. Депозитні операції НБУ з комерційними банками.
68. Порядок випуску, оформлення, видачі й погашення ощадних (депозитних) сертифікатів.
69. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, його правовий статус і компетенція.
70. Правові засади здійснення недепозитних операцій банків як інших джерел формування його ресурсної бази.
71. Поняття, призначення і види кредиту. Банківський кредит.

72. Кредитний договір та порядок його укладання.
73. Комерційний кредит. Лізинговий кредит.
74. Відповідальність за порушення зобов'язань щодо кредитного договору.
75. Кредитування комерційних банків Національним банком України.
76. Іпотечне та вексельне кредитування.
77. Факторингове кредитування.
78. Форфейтингове кредитування.
79. Кредитування молодіжних житлових програм.
80. Поняття ринку цінних паперів та його регулювання.
81. Поняття і види цінних паперів.
82. Операції банків з цінними паперами.
83. Відповідальність за правопорушення на ринку цінних паперів.
84. Функції банківської системи у сфері валютного регулювання і валютного контролю.
85. Правові засади здійснення операцій з валютними цінностями.
86. Поняття та види операцій з валютними цінностями.
87. Правовий статус резидентів та нерезидентів в Україні.
88. Ліцензування Національним банком України учасників валютних відносин.
89. Особливості розрахунків в іноземній валюті.
90. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

Підсумкове оцінювання знань студентів

Підсумкове оцінювання знань студентів (ПМК) з дисципліни «Банківське право» проводиться за результатами поточного модульного контролю. До підсумкового балу зараховуються також додаткові бали, які Ви отримали за виконання додаткових завдань або за участь у позанавчальній науковій роботі.

Об'єктом оцінювання знань студентів при цьому є програмний матеріал дисципліни різного характеру і рівня складності, засвоєння якого перевіряється під час поточного (зокрема модульного) контролю. Завдання поточного контролю оцінюються у діапазоні від 0 до 100 балів (включно).

Якщо Ви набрали за результатами поточного модульного контролю (ПМК) від 0 до 59 балів, то Вам необхідно виконати отримані у викладача додаткові індивідуальні завдання і захистити їх у терміни, визначені деканатом. У разі невиконання певних завдань поточного

контролю з об'єктивних причин, студенти мають право, за дозволом декана, скласти їх до останнього семінарського (практичного) заняття. Час та порядок складання визначає викладач.

Підсумковий бал за результатами поточного модульного контролю оформлюється під час складання заліку.

Шкала нарахування підсумкових балів

Таблиця

Оцінка за системою ЄКТС	Оцінка за бальною шкалою, що використовується в ПУЕТ	Оцінка за національною шкалою	Якісні критерії оцінки знань
A	90-100	5 (відмінно)	Глибокі знання, можлива незначна кількість помилок
B	82-89	4 (дуже добре)	Міцні знання з можливими кількома помилками
C	74-81	4 (добре)	Міцні знання з кількома помилками
D	64-73	3 (задовільно)	Непогані знання, але є недоліки
E	60-63	3 (задовільно достатньо)	Непогані знання, але є значна кількість недоліків
FX	35-59	2 (незадовільно з можливістю повторного підсумкового контролю)	Недостатні знання, слабо засвоєний матеріал, невміння самостійно викласти його зміст
F	0-34	2 (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни та підсумковим контролем)	Невміння осмислити зміст теми і публічно чи письмово представити його

Система нарахування балів за видами навчальної роботи

Таблиця

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали
1. Аудиторна		
1.1. Лекція	1. Відвідування усіх занять (або їх відпрацювання)	20
1.2. Практичне, заняття	1. Відвідування усіх занять (або їх відпрацювання)	
	2. захист виконаного домашнього завдання	0-2
	3. Обговорення теоретичного питання на практич. занятті	0-3
	4. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	5. Виконання навчальних завдань	0-2
	6. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5 0-1
	7. Тестування	0-1
2. Самостійна та індивідуально-консультативна робота	Виконання та захист індивідуальних навчально-дослідних завдань: – написання наукового реферату, презентації, есе з визначеної проблеми;	0-10
	– пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою;	0-10
	– підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції;	0-15
	– участь у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда»;	0-15
	– участь у роботі наукового гуртка «Ін Юре»;	0-15
	– підготовка публікації в наукових виданнях.	0-15
3. Поточний контроль	Поточна модульна робота	0-10
4. Підсумковий контроль	Підсумковий модульний контроль (залік)	

**Система нарахування додаткових балів за видами робіт з
вивчення навчальної дисципліни
«Банківське право»**

Таблиця

Форма роботи	Вид роботи	Бали
1. Навчальна	1. Написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми.	0-10
	2. Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань підвищеної складності	0-15
2. Науково-дослідна	1. Підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції.	15
	2. Участь у роботі студентського дискусійного клубу «Феміда» (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стіннівки).	15
	3. Участь у роботі наукового гуртка «Ін Юре» (підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні гуртка).	15
	4. Підготовка публікації в наукових виданнях.	20
	5. Оформлення сценарного плану дидактичної гри.	20
3. Інші		
Разом		*

* Максимальна кількість додаткових балів – 30

**Розподіл балів, що отримують студенти за результатами вивчення
навчальної дисципліни «Банківське право»**

Назва змістового модулю, теми	Вид навчальної роботи	Бали
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Модуль 1. Загальна частина банківського права		
Тема 1. Банківське право України: поняття, предмет, метод, принципи, система, та джерела	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	4
Тема 2. Банківське законодавство	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	4
Тема 3. Правовий статус Національного банку України	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	4
Тема 4. Правовий статус банків в Україні та їх	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. занятті	0-3

Назва змістового модулю, теми	Вид навчальної роботи	Бали
1	2	3
відокремлених підрозділів	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	4
Тема 5. Правові засади банківського регулювання і банківського нагляду	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	4
Модуль 2. Особлива частина банківського права		
Тема 6. Правові засади здійснення банками платежів і розрахунків	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	4
Тема 7. Правове регулювання депозитних (вкладних) операцій банків	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	4
Тема 8. Правове	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2

Назва змістового модулю, теми	Вид навчальної роботи	Бали
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
регулювання банківських кредитних відносин	2. Обговорення теоретичного питання на практич. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	<i>4</i>
	Тема 9. Правове регулювання ринку цінних паперів	1. Захист виконаного домашнього завдання
2. Обговорення теоретичного питання на практич. занятті		0-3
3. Постановка та розкриття проблемного питання		0-2
4. Виконання навчальних завдань		0-2
5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення		0-5
6. Тестування		0-1
<i>Разом:</i>		<i>4</i>
Тема 10. Правові засади здійснення банками валютних операцій та валютного контролю	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практич. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	<i>4</i>
Поточна модульна робота 1		20
Поточна модульна робота 2		20
Присутність на всіх заняттях		20
ПМК (залік)		
Разом за семестр		100

Перелік питань для підготовки до підсумкового контролю

1. Поняття і предмет банківського права.
2. Методи правового регулювання банківської діяльності в Україні.
3. Місце банківського права в системі національного права.
4. Принципи банківського права.
5. Система банківського права.
6. Норми банківського права.
7. Банківські правовідносини: поняття та склад.
8. Банк як інститут фінансово-кредитної системи.
9. Поняття та особливості банківської діяльності.
10. Банківські операції, банківські угоди та банківські послуги: поняття та співвідношення.
11. Види банківських правовідносин.
12. Джерела банківського права.
13. Поняття та особливості банківського законодавства.
14. Систематизація банківського законодавства.
15. Конституційні засади функціонування і розвитку банківської системи України.
16. Місце та роль рішень Конституційного Суду України у правовому регулюванні відносин, що виникають у сфері банківської діяльності.
17. Законодавче регулювання банківських відносин.
18. Підзаконні нормативні акти в системі банківського законодавства. Нормативно-правові акти Національного банку України.
19. Локальні акти банків та небанківських фінансових установ.
20. Поняття та склад банківської системи України.
21. Національний банк України як центральний банк України, особливий центральний орган державного управління.
22. Організаційно-функціональна структура Національного банку України.
23. Функції Національного банку України.
24. Організація роботи Національного банку України.
25. Склад, порядок формування та повноваження Ради Національного банку України.
26. Склад, порядок формування та повноваження Правління Національного банку України.

27. Взаємовідносини Національного банку України з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України.
28. Місце банків у структурі банківської системи та їхня роль у механізмі функціонування фінансової системи держави.
29. Порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їхніх філій, представництв та відділень.
30. Підстави та умови реорганізації, припинення діяльності комерційних банків.
31. Організаційно-функціональна структура комерційних банків.
32. Організаційно-правові форми банку.
33. Особливості правового статусу державного банку.
34. Особливості правового статусу кооперативного банку.
35. Функції, основні види операцій та послуг комерційних банків.
36. Банківські об'єднання, їх види, порядок створення та державної реєстрації.
37. Поняття, мета, види та заходи банківського регулювання та банківського нагляду.
38. Співвідношення банківського регулювання та банківського нагляду.
39. Методи банківського регулювання.
40. Надання дозволів та ліцензій на здійснення банківських операцій.
41. Інспекційні перевірки банків.
42. Правові засади застосування санкцій впливу за порушення банківського законодавства.
43. Організація, підстави та обсяг банківського нагляду.
44. Критерії віднесення банку до проблемних та неплатоспроможних.
45. Поняття банківської таємниці.
46. Порядок розкриття банківської таємниці.
47. Співвідношення понять «банківська таємниця» та «комерційна таємниця банку».
48. Грошовий обіг на території України. Форми та види розрахунків, що застосовуються при проведенні переказу коштів.
49. Форми та способи безготівкових розрахунків.
50. Порядок відкриття та ведення рахунків в установах банків. Правовий режим банківських рахунків різних видів.

51. Порядок здійснення безготівкових розрахунків у національній валюті.
52. Правове регулювання касових операцій в установах банків.
53. Правила ведення касових операцій клієнтів банків. Ліміт касової готівки.
54. Повноваження Національного банку щодо організації готівкового грошового обігу.
55. Відповідальність за порушення законодавства у сфері обігу готівки.
56. Поняття та види платіжних систем.
57. Принципи функціонування системно важливих платіжних систем.
58. Поняття та порядок відкриття кореспондентських рахунків комерційними банками в інших банках.
59. Порядок здійснення контролю за кореспондентськими рахунками комерційних банків.
60. Організація міжбанківських розрахунків в Україні.
61. Договір банківського рахунка.
62. Договір банківського вкладу (депозиту).
63. Приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб як виключно банківські операції.
64. Поняття та види депозитів.
65. Депозити до запитання та депозити на визначений строк.
66. Порядок укладання договору за строковим депозитом.
67. Депозитні операції НБУ з комерційними банками.
68. Порядок випуску, оформлення, видачі й погашення ощадних (депозитних) сертифікатів.
69. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, його правовий статус і компетенція.
70. Правові засади здійснення недепозитних операцій банків як інших джерел формування його ресурсної бази.
71. Поняття, призначення і види кредиту. Банківський кредит.
72. Кредитний договір та порядок його укладання.
73. Комерційний кредит. Лізинговий кредит.
74. Відповідальність за порушення зобов'язань щодо кредитного договору.
75. Кредитування комерційних банків Національним банком України.
76. Іпотечне та вексельне кредитування.

77. Факторингове кредитування.
78. Форфейтингове кредитування.
79. Кредитування молодіжних житлових програм.
80. Поняття ринку цінних паперів та його регулювання.
81. Поняття і види цінних паперів.
82. Операції банків з цінними паперами.
83. Відповідальність за правопорушення на ринку цінних паперів.
84. Функції банківської системи у сфері валютного регулювання і валютного контролю.
85. Правові засади здійснення операцій з валютними цінностями.
86. Поняття та види операцій з валютними цінностями.
87. Правовий статус резидентів та нерезидентів в Україні.
88. Ліцензування Національним банком України учасників валютних відносин.
89. Особливості розрахунків в іноземній валюті.
90. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

АКЦІОНЕРНИЙ КАПІТАЛ – основний капітал акціонерного товариства. Створюється за рахунок випуску акцій. Розрізняють: статутний капітал (його розмір записується у статуті); підписаний (мобілізується шляхом реалізації акцій); оплачений (внесений після реалізації акцій). Засновники можуть випускати акції на суму, що перевищує реальну вартість активів підприємства. Це перевищення складає засновницький прибуток, чим створюється додатковий капітал товариства. Подальше зростання акціонерного капіталу відбувається шляхом капіталізації частини отриманого прибутку, а також за рахунок нової емісії акцій. Прибуток акціонерних підприємств також може формуватися внаслідок торгівлі акціями на фондовій біржі.

АКЦІОНЕРНІ БАНКИ – банки, що створюються у формі акціонерних товариств, головна форма комерційних банків. Капітал А. б. утворюється шляхом об'єднання індивідуальних капіталів засновників через випуск та реалізацію акцій, зростаючи потім за рахунок прибутку А. б. та випуску нових акцій. Найвищим органом управління А. б. є загальні збори акціонерів. Поточними справами А. б. керує правління.

АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА – організації, створені на добровільній основі юридичними і/або фізичними особами (у тому числі іноземними), що об'єднали свої кошти шляхом випуску акцій з метою здійснення господарської діяльності й отримання прибутку. А. т. є юридичними особами, мають повну господарську самостійність у питаннях вибору форми управління, реалізації продукції, встановлення цін і оплати праці, використання чистого прибутку, несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями всіма активами. А. т. можуть бути відкритими або закритими. Акції відкритого товариства можуть переходити від однієї особи до іншої без згоди інших акціонерів. Акції закритого товариства можуть переходити від однієї особи до іншої за згодою більшості акціонерів.

АКЦІЯ (лат.) – цінний папір, що засвідчує внесення коштів до статутного фонду акціонерного товариства, підтверджує членство в цьому товаристві, дає право на одержання частини прибутку у вигляді дивиденду, участь в управлінні, а також у розподілі майна акціонерного товариства в разі його ліквідації.

БАНК – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб

БАНК З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ - банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 відсотків

БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ – залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб

БАНКІВСЬКЕ ПРАВО – це сукупність правових норм, що регулюють порядок організації та діяльності банків України, їх взаємовідносини з клієнтами (юридичними та фізичними особами), що обслуговуються банками, а також порядок здійснення банківських операцій та послуг.

БАНКІВСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО – це комплексна галузь законодавства, яка включає сукупність нормативно-правових актів, що регламентують відносини, які виникають у процесі здійснення банківської діяльності

БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ – одна з функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства;

БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД – система контролю та активних упорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками у процесі їхньої діяльності законодавства України і встановлених економічних нормативів із метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників.

БАНКІВСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ – врегульовані нормами права відносини, які виникають у сфері банківської діяльності, а саме у процесі управління банківською системою, здійснення таких операцій, як приймання вкладів (деPOSITIV) від юридичних та фізичних осіб, відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків

за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них, розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, а також здійснення інших операцій на підставі виданої Національним банком України ліцензії або окремого дозволу.

БАНКИ (фр.) – установи, що акумулюють грошові кошти і нагромадження, надають кредити, здійснюють грошові розрахунки, облік векселів, емісію грошей та цінних паперів, операції з золотом, іноземною валютою та інші функції.

БАНКРУТСТВО (нім.) – встановлювана судом неспроможність боржника (підприємство, фірма, банк, інша організація) платити за своїми борговими зобов'язаннями. З моменту офіційного оголошення про Б. боржник втрачає право самостійно керувати і розпоряджатися своїм майном. Це право переходить до осіб, визначених для управління майном боржника і примусової ліквідації підприємства. Претензії кредиторів з моменту Б. підприємства пред'являються до осіб, що займаються ліквідацією, і задовольняються в конкурсному порядку на основі чинного законодавства.

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ – перерахування певної суми коштів із рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням суб'єктів підприємницької діяльності та фізичних осіб коштів, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

БІРЖА (нім.) – організаційно оформлений, постійно функціонуючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами й оптова торгівля товарами. Відповідно розрізняють фондову, товарну та валютну Б.

БЮДЖЕТ ДЕРЖАВНИЙ (англ.) – виражений у грошових сумах розпис майбутніх доходів і видатків держави, який складається щороку.

ВЕКСЕЛЬ (нім.) – цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання боржника (векселедавця) сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику векселя.

ВКЛАД (ДЕПОЗИТ) - кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які відповідно до законодавства України розміщені вкладником на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку на іменних рахунках у учасника (тимчасового учасника) Фонду

гарантування вкладів фізичних осіб чи залучені таким учасником у формі випуску (емісії) іменних ощадних (депозитних) сертифікатів і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

ВКЛАДНИЙ (ДЕПОЗИТНИЙ) РАХУНОК – рахунок, який відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом банку в управління на встановлений строк і під визначений відсоток відповідно до умов договору.

ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНА ПЛАТІЖНА СИСТЕМА – платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України.

ГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ – платежі готівкою підприємств, підприємців та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги) і за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

ГРОШОВИЙ ОБІГ – це рух коштів у внутрішньому обороті в готівковій і безготівковій формах, що обслуговують реалізацію товарів, а також нетоварні платежі та розрахунки в господарстві.

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених законом України «Про Національний банк України» засобів та методів;

ДЕМПІНГ (англ.) – продаж товарів на зовнішніх ринках за викупними цінами, які значно нижчі від цін всередині країни або на світовому ринку. До Д. вдаються держави, монополії, фірми для завоювання ринків збуту й придушення конкурентів.

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ – облік спеціальними державними органами, переважно судовими, державних, кооперативних, приватних підприємств і підприємств громадських організацій з метою контролю того, чи відповідно до закону вони утворені, реорганізовані або ліквідовані.

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА – це проведення правової експертизи на відповідність його Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколам до неї, міжнародним

договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та *acquis communautaire*, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, прийняття рішення про державну реєстрацію цього акта, присвоєння йому реєстраційного номера та занесення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ – цілеспрямований вплив держави через систему економічних, правових і адміністративних методів на забезпечення або підтримки тих чи інших економічних процесів для їх забезпечення або підтримки.

ДЕФЦИТ (лат.) – 1. Перевищення видатків над доходами, пасиву балансу – над його активом. Розрізняють Д.: касовий (нестача касової готівки для покриття поточних платежів), фінансовий (комерційний) і державний (бюджетний). 2. Нестача матеріальних цінностей відповідно до потреби в них.

ДОГОВІР (у цивільному праві) – угода двох чи кількох осіб про встановлення, зміну або припинення прав і обов'язків. Під Д. розуміють також і сам документ, у якому в письмовій формі викладено досягнуту угоду про складання договору.

ДОГОВІР БАНКІВСЬКОГО РАХУНКА – угода між банком і його клієнтом – власником рахунка, за якою власник рахунка зобов'язаний зберігати кошти в банку та розпоряджатися ними відповідно до встановлених правил, а банк зобов'язаний забезпечити зберігання коштів, а також здійснення операцій із зарахування та списання коштів.

ДОХІД – кошти в грошовій або натуральній формі, одержані в результаті підприємницької чи якоїсь іншої діяльності. Кооператори розрізняють валовий (загальний) та чистий дохід.

ЕКОНОМІЧНІ НОРМАТИВИ – показники, які встановлюються Національним банком України та дотримання яких є обов'язковим для банків.

ЕКСПЕРТИЗА (фр.) – дослідження якого-небудь питання обізнаною особою – експертом – з метою дати висновок.

ЕКСПОРТ (англ.) – 1. Вивіз з країни товарів, капіталу, цінних паперів для реалізації їх на зовнішньому ринку, а також надання послуг зарубіжним країнам. 2. Кількість і вартість вивезених за кордон товарів.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (ЄС) – асоціація європейських держав, створена в 1958 р. з метою ліквідації мита та імпорتنих квот у торгівлі

між країнами-членами, запровадження спільного мита на імпорт товарів із третіх країн, вільного переміщення праці і капіталу в межах країн-членів асоціації та узгодження економічної політики в інших сферах.

ЗАКОН – нормативний акт, прийнятий вищим органом державної влади у встановленому Конституцією порядку. Має вищу юридичну силу стосовно інших нормативних актів (указів, постанов тощо).

ЗАКОНОДАВСТВО – **1.** Діяльність уповноважених органів держави щодо видання законів. **2.** Сукупність усіх правових норм, що діють у державі або регулюють окремі сторони суспільних відносин.

ЗАЛУЧЕНІ КОШТИ – оборотні кошти, одержані підприємствами й організаціями у тимчасове користування.

ЗАОЩАДЖЕННЯ – дохід, не витрачений на товари та послуги в процесі поточного споживання. Виділяють **3.**: особисті (громадян) та компанії. **3.** компанії – це частина її прибутку, не виплачена у вигляді податків і не розподілена в якості дивідендів.

ЗАОЩАДЖУВАЛЬНИЙ ВКЛАД – вклад у депозитну установу, в тому числі й у кооперативну, який приносить процент.

ІМІДЖ (англ.) – формування і підтримка сталого позитивного враження про товар, послуги, підприємство, яке виготовляє або реалізує товар. Створення сприятливого образу фірми, товару, послуги, підприємства – запорука надійного становища на ринку.

ІМПОРТ (лат.) – ввіз товарів або капіталів у будь-яку країну з-за кордону для реалізації їх на внутрішньому ринку.

ІНВЕСТИЦІЇ (лат.) – довгострокові вкладення капіталу в різні галузі економіки. Мета I. – одержання підприємницького доходу, прибутку, процента.

ІНДЕКСАЦІЯ (лат.) – спосіб збереження реальної величини грошових вимог і доходів в умовах інфляції.

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ – довгострокові вкладення капіталу закордонними власниками в різні галузі економіки.

ІНФЛЯЦІЯ (лат.) – стійке зростання загального рівня цін, знецінення грошей внаслідок переповнення каналів обігу грошовою масою. Виявляється у загальному, тривалому і нерівномірному зростанні цін, а при централізованому ціноутворенні – і в загальному зростанні товарного дефіциту. Веде до стихійного перерозподілу коштів між соціальними групами населення, падіння матеріальних стимулів до праці, зuboжіння населення, падіння виробництва.

ПОТЕКА (гр.) – різновид застави нерухомого майна (головним чином землі та будівель) з метою одержання позички. І. надає право банку пріоритетного задоволення його вимог до боржника в межах вартості зареєстрованої застави. У випадку неплатоздатності боржника задоволення вимог кредитора здійснюється з виручки від реалізованого майна.

ПОТЕЧНИЙ КРЕДИТ – довгострокові позички, що надаються під заставу нерухомості – землі і будівель виробничого та житлового призначення. І. к. надається переважно спеціалізованими інститутами – іпотечними банками, а в ряді країн – комерційними сільськогосподарськими та іншими банками. Неповорнення заборгованості в строк призводить до втрати позичальником нерухомості та передачі її іншому власнику або банку.

ІСТОТНА УЧАСТЬ – пряме та/або опосередковане володіння однією особою самостійно чи спільно з іншими особами 10 і більше відсотками статутного капіталу та/або права голосу акцій, паїв юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість значного впливу на управління чи діяльність юридичної особи

КАСОВІ ОПЕРАЦІЇ – операції підприємств між собою та з підприємцями й фізичними особами, пов'язані з прийманням і видачею готівкових коштів під час проведення розрахунків через касу підприємства з відображенням цих операцій у касовій книзі обліку розрахункових операцій.

КЛІЄНТ (лат.) – особа, що користується чиймись послугами (постійний відвідувач, покупець, замовник, вкладник тощо).

КОДЕКС (лат.) – **1.** Єдиний законодавчий акт, в якому систематизовано норми права, що регулюють певні галузі суспільних відносин. **2.** Сукупність етичних норм, звичок, переконань, правил поведінки, що склалися в певному суспільстві. **3.** Збірник правил, інструкцій, що регулюють певну галузь діяльності.

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ – законодавче право юридичних або фізичних осіб, у тому числі банків, на збереження таємниці виробничих, торговельних і фінансових операцій, а також відповідної документації з кон'юнктурних та конкурентних міркувань.

КОМЕРЦІЙНИЙ КРЕДИТ – кредит, що надається у товарній формі продавцями покупцям у вигляді відстрочки платежу за продані товари. К. к. оформляється векселем. Призначення К. к. – прискорення реалізації товарів і одержання прибутку. Відсоток за К. к., що входить

до складу ціни товару і суми векселя, зазвичай, нижчий, ніж за банківським кредитом. К. к. обмежений строками і сумами, його розміри залежать також від розміру резервних капіталів функціонуючих кредиторів.

КОМПЕНСАЦІЯ (лат.) – **1.** У трудовому праві – відшкодування, винагорода за щось (К. збитків, К. грошова тощо). **2.** У цивільному праві – спосіб припинення зобов'язання, повністю або частково, зарахування зустрічних вимог кредитора і боржника.

КОНТРАКТ (лат.) – письмовий договір, угода із взаємними зобов'язаннями для сторін, які цей документ уклали.

КОНТРОЛЬНИЙ ПАКЕТ АКЦІЙ – частка акцій, зосереджена в руках одного власника, що дає можливість здійснювати фактичний контроль над акціонерним товариством. Теоретично К. п. а. повинен становити більше 50 % випущених акцій. На практиці він може бути меншим 50 % , оскільки дрібні держателі акцій, як правило, не беруть участі в загальних зборах акціонерів.

КООПЕРАТИВНІ БАНКИ – спеціальні кредитно-фінансові інститути, що утворюються товаровиробниками для задоволення взаємних потреб у кредитах та інших банківських послугах. К. б. – це фінансово-організаційні центри кооперативних кредитних установ, що об'єднуються, як правило, за галузевими або територіальними ознаками. За своїми функціями К. б. у розвинутих країнах наближаються до комерційних банків. Загальні риси К. б.: приватна власність має колективний характер, контроль не може здійснюватись окремими особами, прибуток не ділиться між пайовиками або вкладниками, а йде на сплатення процентів за вкладками та на збільшення резервів.

КОРЕСПОНДЕНТСЬКИЙ РАХУНОК – рахунок, який відкривається в банку для здійснення розрахунків, котрі виконує за дорученням та за рахунок цього банку той банк, у якому відкривається цей рахунок.

КОРУПЦІЯ (лат.) – підкупність і продажність державних, політичних і громадських діячів, а також урядовців і службовців державного апарату.

КРЕДИТ (лат.) – **1.** Форма руху позичкового капіталу. **2.** Угода між економічними партнерами у формі позики, тобто надання майна чи грошей іншій особі (юридичній або фізичній) у власність на умовах поворотності, платності та строковості.

КРЕДИТОР (лат.) – учасник кредитних відносин, що виступає суб'єктом, який видає позичку.

КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ – кошти, що їх мають повернути підприємства, організації та громадяни іншим підприємствам, організаціям та громадянам.

КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ – наявність передумов для одержання позичок, спроможність повернути їх. К. позичальника визначається показниками, які характеризують його обов'язковість при розрахунках за раніше одержаними кредитами, його поточне фінансове становище і перспективи змін, спроможність при необхідності мобілізувати грошові кошти з різних джерел.

КУРС ЦІННИХ ПАПЕРІВ – ціна, за якою продаються і купуються цінні папери. К. ц. п. прямо пропорційний нормі прибутковості цінних паперів і знаходиться в оберненій залежності від рівня позичкового процента.

ЛИХВАР – особа, яка надає позику (грошима, товарами тощо) за сплату дуже високих процентів.

ЛІЗИНГ (англ.) – здавання в оренду на тривалий строк предметів тривалого користування. Як правило, протягом строку дії договору про Л. орендар сплачує орендодавцю повну вартість взятого в оренду майна.

ЛІКВІДНІСТЬ (лат.) – **1.** Здатність підприємців виконувати свої платіжні зобов'язання перед кредиторами. **2.** Можливість перетворення матеріальних цінностей і цінних паперів на готівку. **3.** Оцінка стану і руху обігових засобів і правильності планового використання власних та позичених коштів.

ЛЦЕНЗІЯ (лат.) – дозвіл, що видається компетентними державними органами на здійснення деяких видів господарської діяльності (наприклад, торгівлі чи промислів), у тому числі зовнішньоторговельних операцій (на ввезення, вивезення чи транзит, вільне ввезення товарів, вивезення чи транзит яких не допускається).

ЛОМБАРД – кредитна установа, яка позичає гроші під заставу рухомого майна. Л. дають населенню можливість збереження предметів особистого користування і домашнього вжитку, а також отримання позички під заставу цих предметів.

МАКЛЕР (нім.) – посередник при укладанні угод на фондових і товарних біржах. У сучасних умовах у більшості країн посередницькі операції здійснюються брокерами.

МЕТОД (гр.) – буквально «шлях до чого-небудь», спосіб, сукупність прийомів і процедур практичної та теоретичної, в тому числі й пізнавальної, діяльності.

МИТО – **1.** Податок, сплачуваний за перевезення товарів через державний кордон, а також за користування шляхами, мостами, портовими спорудами тощо. **2.** Грошова плата, що стягується певними державними органами за надання послуг або вчинення відповідних дій.

МІГРАЦІЯ (лат.) – **1.** Переселення, переміщення населення в межах країни (внутрішня М.), переселення його з однієї країни в іншу (зовнішня М.). **2.** Переміщення капіталу з одних країн в інші чи з однієї галузі промисловості в іншу (в межах країни).

МІЖНАРОДНА ПЛАТІЖНА СИСТЕМА – платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом, і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу.

МОДЕРНЕ (ІНДУСТРІАЛЬНЕ) СУСПІЛЬСТВО – суспільство, характерними ознаками якого є наявність націй, національних держав, панування товарного виробництва, переважання масового фабричного виробництва, урбанізація, політичні партії, громадські об'єднання, загальна грамотність, безпосередній зв'язок науки з виробництвом, поступова раціоналізація всіх аспектів суспільного життя.

МОДЕРНІЗАЦІЯ – перехід від традиційного, аграрно-ремісничого, стабільного та замкнутого суспільства до мобільного, індустріального, відкритого суспільства, яке постійно змінюється.

МОНІТОРИНГ (англ.) – систематичне відстеження змін в економіці, соціально-економічних процесах і зіставлення їх з прогнозованими параметрами.

МОНОПОЛІЯ (гр.) – **1.** Виключне право на володіння чимось або здійснення якихось заходів (валютна М.), панування у певній галузі економіки, науки, культури; зосередження будь-чого в розпорядженні однієї установи, держави. **2.** Фірма, що є єдиним постачальником однорідного продукту, на який немає численних покупців (у реальній економіці не трапляється). М. часто називають фірми, що панують та тих чи інших ринках, отримуючи завдяки цьому надприбутки; ринок, на якому кількість продавців настільки незначна, що кожен з них спроможний впливати на загальну пропозицію і ціну товару або послуги.

МОРАТОРІЙ (лат.) – 1. Відстрочка платежів, встановлена урядом на певний час у зв'язку з настанням надзвичайних обставин – війни, стихійного лиха тощо. 2. У сучасній дипломатичній і політичній мові – відстрочка, відкладання певних Дій.

НАЦІНКА – надбавка до ціни товару, необхідна для покриття витрат на його реалізацію, збереження та одержання певного прибутку.

НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ – примусове вилучення промислових підприємств, галузей виробництва, банків, транспорту тощо з приватної власності у власність держави.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОХІД – загальний дохід, отриманий постачальниками ресурсів за їхній внесок у виробництво валового внутрішнього продукту; дорівнює валовому внутрішньому продукту мінус чисті іноземні факторні доходи, отримані в цій країні.

НЕДОЇМКА – частина податку або іншого обов'язкового платежу, яка не сплачена платником у встановлений строк і підлягає сплаті.

НЕЛІКВІДИ (фр.) – товарно-матеріальні цінності, зайві чи непотрібні підприємству, а також готові вироби, які важко реалізувати. Наявність Н. гальмує оборотність коштів, погіршує господарсько-фінансовий стан підприємства.

НЕОБМЕЖЕНА (ПОВНА) ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – відсутність обмежень на розмір збитків, боргів підприємства, які його одноосібний власник, кожен з партнерів повинні взяти на себе.

НЕПЛАТОЗДАТНІСТЬ (неплатоспроможність) – фінансовий стан підприємства, організації, за якого вони не можуть своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед іншими підприємствами й організаціями, працівниками, державою, банками. Виникає в результаті різних обставин, пов'язаних з фінансово-господарською діяльністю, що супроводжується виникненням нестачі власних оборотних коштів. Тривала Н. може призвести до банкрутства підприємства.

НОМЕНКЛАТУРА (лат.) – 1. Сукупність чи перелік назв, вживаних у будь-якій галузі. 2. Сукупність назв продукції виробництва. 3. Перелік рахунків, що їх відкриває бухгалтерія. 4. Список посад, кадри яких затверджують керівні органи.

НОМІНАЛЬНА ВАРТІСТЬ – вартість, що позначена на монеті, акції.

НОРМАТИВ (фр.) – економічний, технічний або інший показник норм, відповідно до яких виконується будь-яка робота.

НОРМИ – засоби соціальної регуляції поведінки індивідів та груп. У нормативній структурі виділяють моральні та юридичні Н., а також звичаї.

«НОУ-ГАУ» (англ.) – сукупність науково-технічних знань виробничого, адміністративного і комерційного досвіду та навичок, які ще не стали спільним надбанням. «Н. – г.» є об'єктом комерційних угод.

ОБІГОВИЙ КАПИТАЛ – матеріальні ресурси (заводи, земля, будівлі тощо), що беруть участь у виробництві, та фінансові активи (гроші, облигації, акції), вартість яких входить у створювані товари, послуги і повністю повертається власнику у грошовій формі після реалізації цих товарів, послуг. До складу О. к. входять вартість сировини, палива, допоміжних матеріалів, оскільки вони повністю споживаються у кожному виробничому циклі, їх вартість повністю переноситься на товари.

ОБІГОВІ КОШТИ – сукупність грошових коштів, авансованих підприємствами для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу, що забезпечують безперервний процес виробничо-господарської діяльності.

ОБІГОВІ ФОНДИ – частина виробничих фондів, яка повністю споживається в кожному виробничому циклі, цілком переносить свою вартість на створену продукцію і для продовження виробництва відтворюється як у натуральній, так і у вартісній формі після кожного виробничого циклу.

ОБЛІГАЦІЯ (лат.) – цінний папір на пред'явника, боргове зобов'язання, за яким кредитори отримують дохід, оскільки корпорації та уряди, що випускають облигації, гарантують повернення суми грошей (ціна облигації) плюс процент у точно встановленому розмірі, виплачуваний у формі виграшів або шляхом оплати купонів. При випуску позики обумовлюється строк, протягом якого О. підлягають погашенню або викупу.

ОБМЕЖЕНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – обмеження максимальної суми втрат власників через збитковість, борги підприємства заздалегідь встановленою межею. Як правило, максимальна сума витрат, які можуть понести власники корпорацій, дорівнює сумі, яка є їхньою часткою в капіталі корпорації.

ОЛІГАРХІЯ (гр.) – 1. Одна з форм правління, за якої державна влада належить невеликій групі людей, як правило, економічно наймогутніших; власне правляча група. 2. О. фінансова – нечисленна

верхівка найкрупніших банків, промислових, торгових і транспортних монополій, яка безпосередньо або через «систему участі» фактично підпорядковує весь апарат держави і визначає її внутрішню і зовнішню політику.

ОФІЦІЙНЕ ВИДАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ - спеціальне друковане видання, визначене Національним банком України як офіційне і зареєстроване в установленому порядку, в якому публікуються нормативно-правові акти Національного банку України, а також інформаційно-аналітичні, статистичні та інші матеріали, огляди стану банківської системи України, валютного і фінансового ринків тощо

ПЕРЕКАЗ КОШТІВ – рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі. Ініціатор та отримувач можуть бути тією ж самою особою.

ПЛАТІЖНА СИСТЕМА – платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів.

ПЛАТІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ – засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носіїв інформації, використання якого ініціює переказ грошей із відповідного рахунка платника. До платіжних інструментів належать документи на переказ і спеціальні платіжні засоби.

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ – спроможність держави, юридичної або фізичної особи своєчасно і повністю здійснювати свої платіжні зобов'язання, які випливають з торгових, кредитних або інших операцій грошового характеру. Оцінка П. є одним з основних факторів, які впливають на форми та умови комерційних угод як у сфері національного господарства, так і в сфері міжнародних відносин.

ПОДАТКИ – обов'язкові нормативні платежі в державний або місцевий бюджет, що їх вносять як окремі особи, так і підприємства різних форм власності.

ПОДАТКОВА СИСТЕМА – сукупність податків, стягуваних у державі, форм і методів їх побудови. Згідно з Законом України «Про систему оподаткування», передбачено введення таких податків, стягнень та обов'язкових платежів: податок на прибуток; податок на прибуток іноземних юридичних осіб від діяльності в Україні; акцизний збір; податок на додану вартість; податок на експорт і імпорт; податок на доходи; прибутковий податок з громадян, плата за

природні ресурси, плата за землю, лісовий дохід; податок з власників транспортних засобів; мито тощо.

ПОЗИКА – передача грошей або матеріальних цінностей за угодою юридичній або фізичній особі на умовах повернення з виплатою винагороди за П. чи без неї.

ПОЗИЧКА – договір, в силу якого одна сторона (позикодавець) передав іншій стороні (позичальнику) у власність гроші або речі, наділені певними ознаками (кількість, вага, інші мірки), а позичальник зобов’язується повернути таку ж суму чи кількість речей того ж роду та якості.

ПОЗОВ – звертання в суд чи арбітраж за захистом порушеного права або інтересу, що охороняються законом. Його мета – задоволення претензій, раніше поданих відповідачу, але не виконаних ним.

ПОЛІС (іт.) – документ (як правило, іменний), що його видає

ПОСТМОДЕРНЕ (ПОСТІНДУСТРІАЛЬНЕ) СУСПІЛЬСТВО – суспільство, що формується на індустріальній базі і для якого характерні перехід до безконвеєрного виробництва незначних партій однорідного товару, пріоритет ресурсозберігаючих технологій та екологічно чистого виробництва, стратифікація, зростаюча суспільна роль технократів, соціальна, правова, демократична держава, стрімке зростання ролі духовності, освіти, людського фактора.

ПОТОЧНИЙ РАХУНОК – рахунок, який відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей та для здійснення усіх видів операцій за цим рахунком відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ – одне з важливих прав, яке визнається та охороняється державою, згідно з яким власник володіє, користується і розпоряджається належним йому майном на свій розсуд.

ПРИБУТОК – частина доходів, що залишаються після відшкодування поточних витрат і процентів за короткостроковими кредитами банків. Розрізняють П.: балансовий, загальний і чистий.

ПРИВАТИЗАЦІЯ – придбання громадянами, їх об’єднаннями у держави в приватну (колективно-пайову) власність підприємств, паїв у статутному капіталі акціонерних товариств, житла, землі та інших об’єктів державної і муніципальної власності у контексті програми переходу до ринкової економіки. П. розглядається як головна форма демонтажу над-централізованої, тотально одержавленої економіки.

ПРИВАТНА ВЛАСНІСТЬ – право приватних осіб і фірм набувати, володіти, контролювати, використовувати, продавати і заповідати землю, капітал та інші активи, особисте майно.

ПРОЦЕНТ (лат.) – **1.** Сотя частка числа; позначається знаком % .
2. Плата за користування позиченими грошима чи матеріальними цінностями.

РАНТЬЄ (фр.) – особи, що живуть на доходи (проценти) від грошового капіталу, надаваного в позички, чи від цінних паперів.

РЕВІЗІЯ (лат.) – **1.** Глибока перевірка комерційно-фінансової (господарсько-фінансової чи адміністративно-господарської) діяльності будь-якого об'єкта (товариства, підприємства, організації, установи, зокрема банку) або службових дій посадових осіб, що ґрунтується на вивченні первинних документів і бухгалтерських записів. **2.** Один із методів фінансового контролю.

РЕГЛАМЕНТ (польськ.) – **1.** Звід, система правил, які визначають порядок організації та діяльності органів державної влади в цілому та їхніх складових частин. **2.** Сукупність процедурних правил, що визначають порядок проведення сесії, засідань, зборів тощо.

РЕГУЛЯТИВНИЙ КАПІТАЛ БАНКУ (ВЛАСНІ КОШТИ) – складається з основного та додаткового капіталу, зваженого на ризику, що визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України.

РЕЄСТР (польськ.) – **1.** Список, опис, перелік. **2.** Книга для запису справ, документів, майна, земельних володінь тощо.

РЕЗЕРВНИЙ КАПІТАЛ – частина власних коштів приватних підприємств, що утворюються за рахунок відрахувань від прибутків. Використовується для покриття витрат в операційній діяльності, поповнення основного капіталу та виплат дивідендів у випадках, коли поточного прибутку для цього недостатньо. Порядок формування та використання Р. к. передбачається статутами відповідних господарських структур. Мінімальний розмір Р. к., встановлений законодавством України, не повинен бути меншим 5 % від прибутку, а максимальний – не більшим від суми статутного фонду.

РЕЗЕРВНИЙ ФОНД – фонд, що формується за рахунок відрахувань від доходу кооперативу та інших не заборонених законодавством надходжень, використовується для покриття шкоди від надзвичайних ситуацій.

РЕЗОЛЮЦІЯ (лат.) – **1.** Рішення, постанова, що її прийнято з'їздом, зборами тощо внаслідок обговорення будь-яких питань. **2.** Напис

службової особи на діловому папері з коротким викладом прийнятого нею рішення в питаннях, викладених у цьому документі.

РЕЙТИНГ – 1. Відносна кредитоспроможність позичальника або якість і надійність цінних паперів, визначені спеціальним агентством.

2. Показник популярності особистості.

РЕКЕТ (англ.) – шантаж, здириство шляхом залякування чи грубого насильства й фізичної розправи.

РЕКЛАМА (фр.) – Інформація про споживчі властивості товарів, різні види послуг з метою їх реалізації, створення попиту на них за допомогою преси, радіо, телебачення, плакатів, світлових стендів, оголошень тощо.

РЕНТА (лат.) – 1. Дохід з капіталу, землі або майна, що його власники регулярно одержують, не займаючись підприємницькою діяльністю. 2. Дохід у формі процента, одержуваного власниками грошового капіталу, держателями цінних паперів з твердим курсом або держателями облігацій державних рентних позик. 3. Прибуток унаслідок володіння унікальними природними ресурсами.

РЕНТАБЕЛЬНИЙ (нім.) – який дає прибуток, дохід; доцільний з господарської точки зору.

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ – один із показників ефективності виробництва, діяльності підприємств, організацій, галузей, економіки в цілому. Характеризує рівень віддачі витрат і використання коштів.

РЕСУРСИ (фр.) – матеріальні засоби, цінності, запаси, кошти, які в разі потреби можна використати (наприклад, природні, матеріальні, трудові, фінансові Р.).

РЕСУРСИ ГРОШОВІ – певна сума грошей, що служить для придбання всіх інших ресурсів (матеріальних, технічних, трудових тощо). Тому Р. г. мають універсальний характер і є узагальнюючим ресурсом.

РЕФОРМА – часткове вдосконалення в якійсь сфері життя, ряд поступових перетворень, що здійснюються з ініціативи осіб, наділених владою.

РИЗИК – ставлення інвестора до можливості заробити чи втратити гроші. Винагородою за Р. є прибуток від інвестицій. Але, приймаючи рішення в умовах невизначеності, інвестор може одержати і збитки, котрі можуть виникнути внаслідок зміни технології чи смаків покупців, що, врешті-решт, знижує надходження прибутків від інвестицій. Щоб зменшити можливі збитки, Р. страхують.

РИНКОВА ЕКОНОМІКА – економіка, яка розвивається за законами товарного господарства і ринку як саморегульована система. Такими є закони вартості, попиту і пропозиції. Вони регулюють ціни, що встановлюються вільно і збалансовують попит і пропозицію, відхиляючись, в свою чергу, в той чи інший бік під впливом змін співвідношень між ними.

РИНКОВА ІНФРАСТРУКТУРА – сукупність (в ідеальному випадку – комплекс) установ, організацій та інших суб'єктів обігу, що забезпечують необхідні умови для нормального функціонування ринкової економіки у певній країні чи регіоні. Р. і. поділяється залежно від видів ринку на інфраструктуру ринку капіталу, ринку засобів виробництва, ринку праці. Елементами ринку капіталу є: фондова біржа, страхові компанії, аудиторські організації, брокерські контори (компанії), комерційні банки, державний страховий нагляд, державна інспекція по контролю за цінними паперами, Фонд державного майна, інвестиційні фонди, фонд загальнодержавних науково-технічних програм, стабілізаційні фонди, інноваційні фонди.

Ринок засобів виробництва обслуговується такими елементами Р. і.: товарною біржею, торговими будинками, торговельно-посередницькими фірмами, комерційними центрами і компаніями, лізинговими компаніями, аукціонами, ярмарками, державними резервними та страховими фондами, державною інспекцією з контролю за цінами та стандартами, контрактною системою, антимонопольними комітетами.

Інфраструктуру ринку праці складають: біржа праці, центри підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, фонд зайнятості, комерційні центри бізнесу, державний фонд сприяння підприємству, Пенсійний фонд, фонд милосердя тощо.

РИНОК – будь-яка сфера обліку, в якій існує купівля і продаж продуктів та послуг. Виділяють Р. капіталів, де відбувається купівля-продаж фінансових ресурсів (грошей, цінних паперів), Р. продуктів (товарний ринок), на якому домогосподарства купують, а фірми продають продукти і послуги, які вони виробили; та Р. ресурсів (ринок праці), на якому домогосподарства продають трудові ресурси, а фірми купують послуги цих ресурсів.

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ – частка ринку капіталів, де здійснюється емісія, купівля-продаж цінних паперів. Через Р. ц. п. (банки, спеціальні кредитні установи, фондову біржу) акумулюються грошові нагромадження підприємств, банків, держави і приватних

осіб, які спрямовуються на виробниче і невиробниче вкладення капіталів.

РОЗРАХУНКОВО-КАСОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ – послуги, що надаються банком клієнту на підставі відповідного договору, укладеного між ними і які пов’язані з переказом грошей з рахунка (на рахунок) цього клієнта, видачею йому грошей у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договорами.

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ (СЕП НБУ) – державна система міжбанківських розрахунків.

СЕРТИФІКАТ (фр.) – **1.** У зовнішньоекономічній діяльності С. – документи, що видаються відповідними уповноваженими органами і засвідчують якість товару (С. якості), вагу (С ваги), походження товару (С. походження товару) тощо. **2.** У сфері фінансово-кредитних відносин – назва облігацій деяких державних позик; свідоцтво про участь в позиції та на право отримати облігації; письмове свідоцтво кредитної установи про депонування грошових коштів, що засвідчує право вкладника на одержання депозиту (депозитний сертифікат). **3.** С. страховий – документ, що містить умови страхового договору і замінює поліс.

СПЕКУЛЯЦІЯ (лат.) – **1.** Торгівля, біржова угода, розрахована на легку й швидку наживу. **2.** Скуповування і перепродаж товарів та інших предметів за невинувато високими цінами з метою наживи.

СПОНСОР – юридична або фізична особа, яка фінансує який-небудь захід. Якщо фінансується комерційний захід, то спонсор бере участь у розподілі одержаного прибутку. Спонсорство некомерційних заходів у розвинених ринкових країнах стимулюється податковим законодавством.

СТАБІЛІЗАЦІЯ (лат.) – впровадження, зміцнення, набування стійкості.

СТАГНАЦІЯ (лат.) – застій у виробництві, торгівлі тощо.

СТАТУС (лат.) – законодавчо закріплене становище фізичних або юридичних осіб.

СТАТУС-КВО (лат.) – становище, що існувало або існує в якийсь визначений момент.

СТАТУТ (лат.) – збірник основних засад, положень, зведення правил, які визначають завдання, структуру та функції певної установи чи організації, а також регламентують порядок їхньої діяльності.

СТРАЙК – припинення роботи організованою групою працівників (наприклад, професійною трудовою спілкою) і висунення вимог до працедавців.

СТРАХУВАННЯ – утворення за рахунок товариств, об'єднань, підприємств та населення спеціального фонду коштів і використання його для відшкодування втрат майна від стихійних лих та інших несприятливих (випадкових) явищ, а також для надання громадянам (або їх сім'ям) допомоги при настанні різних подій в їх житті (наприклад, досягнення певного віку, втрата працездатності, смерть).

У С. обов'язково присутні дві сторони: страхувач – спеціальна організація (державна, акціонерна, кооперативна), що створює та використовує грошовий фонд; страхувальник – юридична чи фізична особа, що вносить у названий фонд встановлені платежі. Страхувач бере на себе відповідальність за відшкодування збитків від загибелі (пошкодження) майна чи виплату грошової суми при певних подіях у житті людини.

СУБВЕНЦІЯ (лат.) – вид грошової допомоги місцевим органам влади з боку держави; на відміну від дотації, спрямовується на фінансування певного заходу і підлягає поверненню у випадку порушення її цільового використання.

СУСПІЛЬНІ БЛАГА – блага, які, будучи спожитими тією чи іншою особою, не зникають, залишаються доступними іншим людям.

ТАНТЬЄМА (фр.) – винагорода, що виплачується у вигляді процента від прибутку директорам та вищим службовим особам акціонерних товариств, кооперативів, страхових компаній, банків тощо. Розмір Т. встановлюється зборами власників у вигляді певної частки чистого прибутку.

ТЕНДЕНЦІЯ – можливість яких-небудь подій розвиватися у певному напрямі.

ТЕНДЕРИ (англ.) – торги, що передбачають розміщення замовлення на закупівлю обладнання або залучення підрядників для спорудження комплексних об'єктів, виконання інших робіт на конкурсній основі.

«ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА» – 1. Підпільний незаконний «чорний ринок» товарів та послуг. 2. Неконтрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних цінностей і послуг.

ТРАНСФОРМАЦІЯ (лат.) – зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей чого-небудь.

УГОДА – дія, направлена на встановлення, зміну або припинення правовідносин юридичних чи фізичних осіб, у тому числі з господарських питань.

УСТАНОВЧИЙ ДОГОВІР – форма договору, що укладається засновниками товариств, спільних підприємств, банків, страхових компаній тощо. У ньому вказується, для чого і на яких засадах засновується та чи інша господарська структура, перераховуються всі засновники (з указуванням їх юридичних адрес), частка кожного з них у статутному фонді та загальна сума останнього тощо. У. д. підписується всіма засновниками та завіряється їх печатками (для юридичних осіб).

ФОНД (фр.) – **1.** Запаси, ресурси, нагромадження; капітал. **2.** Кошти або матеріальні засоби, призначені для якої-небудь мети. **3.** Цінні папери, що дають прибуток.

ФОНДОВИЙ РИНОК – ринок цінних паперів (акцій, облігацій, векселів тощо).

ФОНД ОПЛАТИ ПРАЦІ ПІДПРИЄМСТВА – включає витрати на оплату праці основного виробничого персоналу підприємств, включаючи премії робітникам і службовцям за виробничі результати, стимулюючі і компенсаційні виплати, витрати на оплату праці робітників, що не зараховані в штат підприємства, але зайняті в основному виробництві.

ФУНКЦІЯ (лат.) – галузь діяльності, певний обов'язок, вид роботи, певне призначення.

ХОЛДИНГ-КОМПАНІЯ – компанія, що має контроль над деяким числом інших компаній шляхом володіння достатньою частиною їх звичайних акцій. Теоретично контроль забезпечується володінням 51 % акцій, проте тоді коли акції розпорошені, є велика кількість інертних акціонерів, можливий контроль і при меншому ніж 51 % пакеті акцій. Моніторингом діяльності дочірніх компаній Х. – к. намагається впливати на фінансову, управлінську і маркетингову діяльність. Дочірні компанії все ж зберігають певну незалежність, управляють виробництвом та інвестиційною діяльністю.

ЦІЛЬОВІ ВНЕСКИ – грошові, інші майнові та немайнові цінності членів кооперативної організації, що вносяться понад пай для забезпечення статутної діяльності цієї організації.

ЦІН ІНДЕКС – відносний показник, що характеризує зміни цін товарів у часі або в межах певної території.

ЦНА – грошовий вираз вартості товарів чи послуг. Розрізняють: світову Ц. – визначається залежно від виду товару чи рівня Ц. країн, експортерів (імпортерів), чи рівня Ц. аукціонів, чи Ц. товарів провідних фірм або типом валюти і т. ін.; монопольна Ц. – встановлюється монополіями на свої товари; оптова (гуртова) Ц. – встановлюється для великих партій товарів; Ц. виробництва дорівнює витратам виробництва плюс середній прибуток; роздрібна Ц. – встановлюється для окремих покупців малих партій товару, його кінцевих споживачів; ринкова Ц. – визначається з урахуванням реалій конкретного ринку.

ЦІННІ ПАПЕРИ – грошові і товарні документи, володіння якими дає можливість здійснювати виражені в них майнові права. Поділяються на іменні (акредитиви, чеки з зазначенням осіб, на ім'я яких їх видано, тощо), пред'явницькі (векселі, акції, облігації) та орендні, які особа, що зазначена в них, може передати будь-кому за допомогою коносаменту.

ЦІННОСТІ (вартості) – загально визнані переконання щодо цілей, до яких соціальна спільнота (людство, народ, клас, колектив) та кожен її член повинні прагнути, якими спільнота, її члени керуються у своєму повсякденному житті.

ЦІНОУТВОРЕННЯ – економічний процес формування цін у суспільстві з товарним виробництвом.

ЧЕК (англ.) – **1.** Складений за встановленою формою документ, який містить письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) кредитній установі сплатити певну суму грошей чекодержателеві.

2. Талон з каси з позначенням суми, сплаченої за товар, а також квитанція в касу з позначенням суми, яка має бути сплачена.

ЧИСТИЙ ДОХІД – різниця між доходом кооперативу та його витратами, прибуток кооперативу.

ЧЛЕНСЬКИЙ ВНЕСОК – грошовий неповоротний внесок, який періодично сплачується членом кооперативного об'єднання для забезпечення поточної діяльності кооперативного об'єднання.

«ЧОРНИЙ КУРС» – неофіційний курс обміну валюти, курс обміну валюти на «чорному ринку».

«ЧОРНИЙ РИНОК» – неофіційний, нелегальний ринок.

ШТРАФ (нім.) – грошове стягнення, що його накладає суд або адміністративний орган у випадках і межах, встановлених законом або обумовлених контрактом (угодою).

ШТРИХОВЕ КОДУВАННЯ ТОВАРУ – кодування споживацьких властивостей товару, належності до певної товарної групи, його якості за допомогою штрихових міток; автоматична ідентифікація.

ЮРИДИЧНА ОСОБА – суб'єкт цивільного права, який відповідає певним вимогам законодавства. Ознаки Ю. о.: **1.** Незалежність існування від інших осіб, які входять до її складу, і які можуть змінюватися. **2.** Наявність свого майна, відокремленого від майна інших учасників. **3.** Право придбати, користуватись і розпоряджатись власністю, а також здійснювати від свого імені інші дозволені законом дії. **4.** Право від свого імені бути позивачем і відповідачем у суді та арбітражі (третейському суді). **5.** Самостійна майнова відповідальність. **6.** Наявність розрахункового та інших рахунків у банках, самостійного балансу, печатки зі своєю назвою, товарного знака.

ЮРИСДИКЦІЯ (лат.) – підсудність, повноваження давати правову оцінку фактам, розв'язувати правові питання.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 (23.07.1996). – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
3. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92 (10.12.2010). – Т. 1. – Ст. 3248.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
5. Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI від 19 вересня 2008 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – 19 грудня. – № 50-51. – Ст. 384.
6. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-II // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – Ст. 365.
8. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22 листопада 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 5. – Ст. 28.
9. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій: Закон від 3 червня 1992 р. № 2402-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 33. – Ст. 474.
10. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51
11. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25 (04.07.2003). – Ст. 1172.
12. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18

- березня 2004 р. № 1629-IV// Офіційний вісник України. – 2004. – № 25 (30.04.2004). – Ст. 1028.
13. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 50 (18.11.2014). – Ст. 2576.
  14. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 28 (11.07.1995). – Ст. 205.
  15. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.
  16. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 24. – Ст. 128.
  17. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23.09.1994 р. № 185-94 ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 40. – Ст. 364.
  18. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 р. № 4452-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 22 (30.03.2012). – Ст. 824.
  19. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.
  20. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21 червня 2012 р. № 5007-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 58 (10.08.2012). – Ст. 2309.
  21. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 2604-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.
  22. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 17. – Ст. 184.
  23. Про врегулювання порядку одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів та застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства : Указ

- Президента України від 27 червня 1999 № 734/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 27 (01.07.1999). – Ст. 79.
24. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1063/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 94 (12.12.2011). – Ст. 3415.
  25. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1070/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 94 (12.12.2011). – Ст. 3419.
  26. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 455 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 77 (03.10.2014). – Ст. 2180.
  27. Положення про валютний контроль: затв. Постановою Правління Національного банку України від 8 лютого 2000 р. № 49 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 14. – Ст. 573.
  28. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : затв. Постановою Правління НБУ від 15 грудня 2004 р. № 637 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 3 (04.02.2005). – Ст. 155.
  29. Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів: затв. Постановою Правління НБУ 8 вересня 2011 р. № 306 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 84 (07.11.2011). – Ст. 3092.
  30. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України: Постанова Правління НБУ від 27 грудня 2007 р. № 481 // Офіційний вісник України. – 2008 (04.02.2008). – № 6. – Ст. 156.
  31. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями в банках України: Постанова Правління НБУ від 22 червня 2015 року № 400 / Офіційний вісник України. – 2005 (24.07.2005). – № 56. – Ст. 1835.
  32. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Правління НБУ від 21 січня 2004 р. № 22 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 13 (16.04.2004). – Ст. 908.
  33. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах : затв.

Постановою Правління НБУ України від 12 листопада 2003 р. № 492 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 51(02.01.2004). – Ст. 2707.

34. Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Правління НБУ від 12 грудня 2002 р. № 502 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 4. – Ст. 150.
35. Про затвердження Класифікатора іноземних валют : Постанова Правління НБУ від 4 лютого 1998 р. №34 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 7 (05.03.1998). – Ст. 274.
36. Про затвердження Положення про здійснення уповноваженими банками контролю за проведенням резидентами та нерезидентами, до яких застосовані спеціальні санкції згідно зі статтею 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», валютних операцій через ці банки : Постанова Правління НБУ від 21 травня 2003 р. № 198// Офіційний вісник України. – 2003 (04.07.2003). – № 25. – Ст. 1218.
37. Про затвердження Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розрахунки між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту у валюті України та внесення змін до нормативно-правового акта Національного банку України»: Постанова Правління НБУ від 14 жовтня 2004 р. № 484 // Офіційний вісник України. – 2004. (26.11.2004). – № 45. – Ст. 2977.
38. Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями: Постанова Правління НБУ від 3 грудня 2003 р. № 514 // Офіційний вісник України. – 2003 (09.01.2003). – № 52 (частина 1). – Ст. 2831.
39. Про затвердження Положення про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам: Постанова НБУ від 17 червня 2004 р. № 270 // Офіційний вісник України. – 2004 (06.09.2004). – № 29. – Ст. 1963.
40. Про затвердження Порядку застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства : Наказ Державної

податкової адміністрації України від 4 жовтня 1999 р. № 542 // Офіційний вісник України. – 1999 (05.11.1999). – № 42. – Ст. 263.

41. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку операцій з документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями в банках України: Постанова Правління НБУ від 17 листопада 2004 р. № 549 // Офіційний вісник України. – 2004 (24.12.2004). – № 49. – Ст. 3222.
42. Про затвердження Правил визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України: затв. Постановою Правління НБУ від 23 жовтня 2013 р. № 422 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 91 (03. 12. 2013). – Ст. 3353.

Основні

43. Банківське право України [Текст] : навч. посібник / Ю. М. Бисага [та ін.] ; Ужгородський національний ун-т. Юридичний факультет. Інститут держави і права країн Європи. – Ужгород : Ліра, 2007. – 420 с.
44. Гетманцев Д. О. Банківське право України [Текст] : навч. посіб. для студ. : рек. Мін-м освіти і науки України / Д. О. Гетманцев, Н. Г. Шукліна. – К. : ЦУЛ, 2007. – 344 с.
45. Костюченко А. О. Банківське право: Підручник / 2-ге вид., переробл. та допов. – К. : Атіка, 2011. – 376 с.
46. Орлюк О. П. Банківське право [Текст] : навч. посіб. / О. П. Орлюк ; МОН України. – 2.вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 392 с.
47. Регурецька О. В. Банківське право [Текст] : навч. посіб. / О. В. Регурецька ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : [Київ. нац. торг.-екон. ун-т], 2010. – 268 с.

Додаткові

48. Банківське право: українське та європейське: Навчальний посібник / Ред. Біленчук П. Д. – К.: Атіка, 1999. – 400 с.
49. Банківське право України: Навчальний посібник / НБУ; Ред. Селіванов А.О. – К: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 384 с.
50. Башинський А. А. Банківське право України [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / А. А. Башинський, І. І. Зазуляк ; Херсонський економічно-правовий ін-т. – Херсон : ВАТ ХМД, 2006. – 336 с.

51. Безклубий І. А. Банківські правочини [Текст] : монографія / І. А. Безклубий. – К. : Ін Юре, 2007. – 455 с.
52. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми [Текст] / І. А. Безклубий ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2005. – 378 с.
53. Берлач А. І. Банківське право України [Текст] : навч. посібник для дистанц. навч. [для вищих навч. закл.] / А. І. Берлач, Ю. О. Тараненко ; Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». Інститут дистанційного навчання. – К. : Університет «Україна», 2007. – 303 с.
54. Білоглазова Н. О. Адміністративні права центральних банків країн-учасників Європейського Союзу / Н. О. Білоглазова // Митна справа. – 2014. – № 4. – С. 17-20.
55. Булавін С. О. Правовий статус Верховної ради України як суб'єкта контрольних правовідносин у сфері банківської діяльності в Україні / С. О. Булавін // Право та державне управління. – 2014. – № 1-2. – С. 7-13.
56. Ващенко Ю. В. Банківське право. – К.: ЦНЛ, 2006. – 344 с.
57. Войтенко В. О. Адміністративно-правові засади здійснення контролю банківських установ при визначенні їх платоспроможності та введенні тимчасової адміністрації в особливий період [Електронний ресурс] / В. О. Войтенко // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 3. – С. 92-96.
58. Гетьман В. Банківська система України: діяльність і проблеми / В. Гетьман // Банківська справа. – 2005. – № 1. – С. 8-21.
59. Д'яконова І. І. Поняття банківської системи та особливості банківської системи України // Вісник Сумського державного університету. – 2008. – № 1. – С. 183-191.
60. Ефективність функціонування регіональної банківської системи [Текст] : монографія / Є. М. Ахромкін [та ін.] ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля, Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України, Луган. філ. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2013. – 203 с.
61. Єпіфанов А. О. Норми-дефініції у банківському законодавстві: окремі теоретико-прикладні проблеми [Текст] / А. О. Єпіфанов // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1. – С. 46-50.
62. Завальна Ж. В. Правове регулювання цінних паперів в Україні [Текст] / Ж. В. Завальна, М. В. Старинський ; Національний банк

- України, Українська академія банківської справи. – Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, 2004. – 208 с.
63. Заверуха І. Б. Банківське право [Текст] : посіб. для студ. юрид. та екон. спец. вищ. навч. закл. / І. Б. Заверуха. – Л. : Астролябія, 2002. – 222 с.
  64. Заєць О. Міжнародний досвід та його вплив на розвиток банківської системи України // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 7. – С. 62-65.
  65. Златіна Н. Конституційні засади правового статусу Національного банку України як основа банківського законодавства України / Н. Златіна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – Вип. 90. – С. 43-45.
  66. Іванський А. Й. Словник фінансово-правових і банківських законодавчих термінів України [Текст] / А. Й. Іванський. – О. : Фенікс, 2004. – 180 с.
  67. Качан О. О. Банківське право [Текст] : навч. посіб. / О. О. Качан ; Національна академія внутрішніх справ України. – К. : Школа, 2004. – 320 с.
  68. Коваленко А. А. Принципи права та банківська діяльність / А. А. Коваленко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2014. – Вип. 66. – С. 203-210.
  69. Ковальчук А. Т. Банківський кредит: правові засоби повернення [Текст] / А. Т. Ковальчук. – К. : Знання, 2001. – 150 с.
  70. Колісник М. Б. Сутність та структурна побудова банківської системи України / М. Б. Колісник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.1. – С. 220-226.
  71. Костюченко О. А. Банківське право України. Банківська система. Національний банк. Комерційні банки. Розрахунки і кредитування. Ринок цінних паперів. Національне валютне законодавство. Банківські системи зарубіжних країн. Інститут банківської таємниці [Текст] : підручник / О. А. Костюченко. – 4-е вид. – К. : А.С.К., 2006. – 624 с.
  72. Криволапов Б. Сучасні проблеми адаптації банківського законодавства України до права Європейського Союзу / Б. Криволапов // Європейське право. – 2012. – № 2-4. – С. 197-207.
  73. Латковська Т. А. Фінансово-правові питання формування центральних та державних банків в Україні, країнах центральноєвропейської та англосаксонської систем права [Текст]

- / Т. А. Латковська ; Одеська національна юридична академія. – О. :
Юридична література, 2007. – 280 с.
74. Латковська Т. Міжнародні правові акти в системі джерел банківського права // Юридична Україна. – 2007. – № 11. – С. 35-38.
75. Латковська Т. Рішення Конституційного Суду України – джерела банківського права? // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 1. – С.70-74.
76. Лоюк І. А. Становлення адміністративно-правового регулювання процедур створення банків в Україні / І. А. Лоюк // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2014. – Вип. 66. – С. 134-141.
77. Любунь О. С. Національний банк України: основні функції, грошово-кредитна політика, регулювання банківської діяльності [Текст] : навч. посіб. / О. С. Любунь [и др.] ; ред. О. С. Любунь ; Університет економіки та права «КРОК». – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Університет економіки та права «Крок», 2005. – 512 с.
78. Марущак А. І. Охорона банківської таємниці [Текст] : навч. посіб. / А. Марущак ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ інформатики і права. – Луганськ : Янтар, 2013. – 260 с.
79. Оксін В. Ю. Адміністративно-правове регулювання банківської системи: деякі теоретичні аспекти / В. Ю. Оксін // Митна справа. – 2014. – № 4(2). – С. 181-185.
80. Орлюк О. П. Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства: моногр. / О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 100 с.
81. Павленко М. Правова характеристика банківського контролю в Україні / М.Павленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2007. – № 74-76. - С. 86-92.
82. Павленко М. В. Теоретичні проблеми дослідження банківського права // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 2. – С. 126-130.
83. Петrenchенко С. А. Актуальні аспекти виконання договору банківського вкладу: захист прав вкладників в умовах фінансової нестабільності / С. А. Петrenchенко // Право і суспільство. – 2015. – № 5(3). – С. 141-145.

84. Пишний А. Публічно-правова характеристика державних банків в Україні // Право України. – 2007. – № 11. – С. 52-57.
85. Приходько В. Критерії класифікації джерел банківського права // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 12. – С. 79-82.
86. Приходько В. П. Кодифіковані закони як вид загальних банківських законів [Текст] / В. П. Приходько // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1. – С. 58-61.
87. Приходько В. П. Принципи права як фактори впливу на формування змісту джерел банківського права // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – № 1. – С. 91-96.
88. Прокопенко Є. Л. Банківське право ЄС [Текст] : навч. посібник / Є. Л. Прокопенко, Б. М. Криволапов ; Програма Tacis Європейського Союзу в Україні, Проект «Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони». – К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 138 с.
89. Савенкова В. Г. Стандарти європейського банківського права / В. Г. Савенкова // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 381-384.
90. Селезньова О. Функції кодифікації банківського законодавства України: онтологія поняття та пропозиції щодо класифікації // Юридична Україна. – 2008. – № 6. – С. 31-35.
91. Сенищ П. М. Правові інструменти регулювання розвитку банківської діяльності в Україні / П. М. Сенищ // Бізнес Інформ. – 2014. – № 3. – С. 325-329.
92. Симов'ян С. В. Діяльність банків в Україні по запобіганню та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: фінансово-правові основи [Текст] : монографія / С. В. Симов'ян. – Х. : Золота миля, 2011. – 415 с.
93. Сирота А. І. Банківська таємниця як правова категорія / А. І. Сирота // Фінансове право. – 2013. – № 1. – С. 11-14.
94. Старинський М. В. Валютні відносини: окремі проблеми правового регулювання [Текст] : монографія / М. В. Старинський ; Нац. банк України, Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банк у Україні». – Суми : Мрія, 2014. – 207 с.
95. Старинський М. В. Правове регулювання ринку цінних паперів в Україні [Текст] : навч. посіб. / М. В. Старинський ; Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». – Суми : Мрія, 2011. – 252 с.

96. Старинський М. В. Проблеми та перспективи правового регулювання валютних відносин в Україні [Текст] : монографія / М. В. Старинський ; Нац. банк України, Держ. ВНЗ «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». – Суми : Мрія, 2015. – 342 с.
97. Старинський М. Правовий статус банку: зміст та процедура набуття // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 12. – С. 155-158.
98. Старинський М. Проблеми правового визначення поняття «банк» // Юридична Україна. – 2004. – № 5. – С. 28-31.
99. Старинський М. В. Валютні відносини: окремі проблеми правового регулювання [Текст] : монографія / М. В. Старинський ; Нац. банк України, Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». – Суми : Мрія, 2014. – 207 с.
100. Старинський М. В. Порівняльне банківське право [Текст] : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / М. В. Старинський. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 299 с.
101. Сухотеплий В. Модель банківської системи України з мінімальною кількістю банків // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 1. – С. 32-35.
102. Фомін Г. Ф. Банківське право України [Текст] : навчальний посібник / Г. Ф. Фомін ; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х. : [б. в.], 2008. – 360 с.
103. Чернадчук В. Д. Правове регулювання неплатоспроможності банків [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Д. Чернадчук ; Національний банк України, Українська академія банківської справи. Юридичний факультет. – Суми : Університетська книга, 2007. – 230 с.
104. Чернадчук В. Дмитрович. Правове регулювання неплатоспроможності банків [Текст] : навч. посіб. для студентів вищ. юрид. навч. закл. / В. Д. Чернадчук ; Держ. ВНЗ «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». – Вид. 2-ге, перероб. та допов. – Суми : УАБС НБУ, 2015. – 116 с.
105. Чернадчук Т. О. Актуальні питання інформаційних правовідносин у банківській сфері [Текст] : монографія / Т. О. Чернадчук ; Сум. нац. аграр. ун-т. – Суми : Сум. нац. аграр. ун-т, 2011. – 162 с.
106. Чубар О. О. Адаптація банківського законодавства України до права Європейського Союзу: стан, проблеми та перспективи // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 57-68.

107. Шамрай І. А. Правові проблеми дефініції та розмежування понять «створення» та «державна реєстрація» банку // Часопис Київського університету права. – 2006. – № 3. – С. 85-91.
108. Швець Н. Р. Формування нових правил і принципів банківського нагляду в Україні [Текст] : монографія / Н. Р. Швець ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – 264 с.
109. Шемшученко Г. Ю. Фінансово-правове регулювання банківського кредитування [Текст] / Г. Ю. Шемшученко ; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, Центр банківського права, Українська академія банківської справи Національного банку України. – К. : Юридична думка, 2006. – 264 с.

**Програмне забезпечення комп'ютерної підтримки
навчального процесу з навчальної дисципліни**

1. Банківське право: Завдання для аудиторного тестування студентів спеціальностей 7.03050802 «Банківська справа», 8.03050802 «Банківська справа» / Г.В. Лаврик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://10.0.0.176/>